

 Fırat'ı Keşfet

FIRAT'IN — ELAZIĞ — EFSANELERİ

 Fırat'ı Keşfet

FIRAT'IN — ELAZIĞ — EFSANELERİ

FIRAT'IN — ELAZIĞ — EFSANELERİ

İmtiyaz Sahibi

Fırat Kalkınma Ajansı

Derleyen

Aygün ÇAM

Çizer

Ercan EKİCİ

Yayımcı Sertifika No

41991

ISBN

978-605-67754-2-0

BASKI

Şafak Ofset Matbaacılık
Çarmuzu Mah. Boncuk Sk. No: 26/A
Yeşilyurt / MALATYA

İletişim

Fırat Kalkınma Ajansı – MALATYA
0422 212 87 98 – 99
info@fka.gov.tr

1. Baskı Yıl 2023

Bu kitabın yayım hakkı Fırat Kalkınma Ajansı'na aittir. Kaynak gösterilmeden alıntı yapılamaz.
İzin alınmadan hiçbir yol ile çoğaltılamaz.
Kitap içerisindeki metinlerden tamamen derleyen sorumludur.

ÖNSÖZ

Geçtiğimiz yüzyılın son çeyreğinde artan küreselleşme akımlarına bağlı olarak dönüşüm geçiren kalkınma politikalarının yereldeki izdüşümü konumunda bulunan Kalkınma Ajansları, ülkemizde 2000'li yılların ilk döneminde kurumsallaşmaya başlayan yönetime dayalı, yerel paydaşların görüş ve önerilerini önceleyen yeni kalkınma anlayışının kilit aktörleri olarak çalışmalarını sürdürmektedir.

Ajansımız, 2010 yılından bu yana Malatya, Elazığ, Bingöl ve Tunceli illerinden oluşan TRB1 Bölgesi'ndeki kaynakların yerinde ve etkin kullanılarak bölgenin sahip olduğu potansiyelin harekete geçirilmesi noktasında faaliyetlerine devam etmektedir. Bu çerçevede birçok farklı sektörde çalışmalar yürüten ajansımız 2020 yılından itibaren bölgenin turizm potansiyeli hakkındaki farkındalığı artırmak amacıyla "Fırat'ı Keşfet" markalaşma çalışmalarını koordine etmeye başlamıştır. Bu çalışmalar kapsamında bölge illerinin tanıtımının geniş kapsamlı yapıldığı bir web sitesi (www.firatikesfet.com) oluşturulmuş olup sosyal medya tanıtımları, rota çalışmaları, düzenlenen etkinlikler ve faaliyetlerle bölgenin turizm destinasyonu haline getirilmesine yönelik süreç desteklenmektedir.

Ellerinizde tutmakta olduğunuz eser de Fırat'ı Keşfet markalaşma projesi dâhilinde hazırlanmıştır. İnsanlığın başlangıç noktalarından olan bu kadim coğrafyada yüzyıllar boyunca anlatılan efsanelerin, hikayelerin ve tarihi gerçekliklerin derlenmesi ile oluşturulan bu set bir yandan tarihte yolculuk yaptırırken bir yandan da kültürel mirasın nesillere aktarılmasına vesile olacaktır.

Bu çalışma ile hikayeleştirmenin turizm faaliyetlerindeki etkisi ve önemi doğrultusunda bölge içerisindeki popüler turizm ve cazibe noktalarının efsane, hikaye ve tarihi gerçekliklerinin yalın ve akıcı bir turizm diliyle derlenerek tüm turizm paydaşlarına bir kaynak olarak sunulması amaçlanmaktadır.

Birçok farklı medeniyeti bünyesinden barındırmış olan Harput sokaklarında tarihin izini sürmek, Hazar Gölü'ndeki gizemi keşfetmek, Harput musikisi ile kendinizden geçmek ve bu kadim kültüre dair daha birçok güzelliği yerinde deneyimlemek için sizleri Elazığ'a davet ediyorum.

Sürece emeği geçen çalışma arkadaşlarıma ve paydaşlarımıza çok teşekkür eder, derlediğimiz eserin fayda sağlamasını dilerim.

Fırat Kalkınma Ajansı

Genel Sekreterliği

SUNUŞ

Yiğitlik, mertlik, çalışkanlık, cömertlik, dürüstlük, misafirperverlik, alçak gönüllülük ve doğruluk. Gakkoşlar, her bir köşesi bu kelimeleri temsil eden sekiz köşe şapkaları ile bilinirler. "Gakgoş" ya da "gakgo", halk arasında Elâzığlı olanlara hitâben kullanılmakta; Elâzığ ağzında "kardeş" ve "ağabey" anlamlarına gelmektedir.

Bin yılların vermiş olduğu kültürel birikim ile tarihin ve medeniyetin harmanlandığı kadim şehir Elazığ, Yukarı Fırat Bölgesi'nde yer almaktadır. Başta Urartular olmak üzere Anadolu Beyliklerine, Osmanlı'ya, Selçuklu 'ya yurt olmuştur. Özellikle Fırat Nehri ile bütünleşen şehir, Fırat'tan gelen medeniyet ve kültürü bağrında barındırmıştır.

Keban ve Karakaya Baraj Gölleri Elazığ'ı üç tarafından çevrelemiştir. Bu göllerin altından çıkarılanlar adeta bir arkeolojik hazine niteliğindedir. Kurtarma çalışmaları sırasında kazılarda çıkartılan arkeolojik kalıntılar Elazığ'ın sanat tarihi açısından büyük önem arz etmektedir. Aynı zamanda Keban Baraj Gölü, Karakaya Baraj Gölü ve Fırat Nehri üzerinde bulunan alabalık çiftliklerinde üretilen alabalık ihracatı ile Elazığ dünyada 2. sırada yer almaktadır. Keban ilçemizde bulunan Çırçır Şelalesi ise dünyanın en genç şelalesi özelliği taşımaktadır.

Harput Kalesi, Ulu Cami, Harput Meryem Ana Kilisesi, Muşar- Masara Kalesi Zindanları, Mor Ahron Manastırı, Sarahatun Cami, Ağın Hastek Kalesi, Beyzade Efendi Konağı, Palu Kalesi, Cimsitbey Külliyesi, Murat Nehri Köprüsü, Maden Hükümet Konağı, Çakmakaya Hanı gibi daha nice değerler Aziz Şehir Elazığ'ın incilerinden yalnızca bazılarıdır.

Elazığ ili coğrafyası ve doğal güzellikleri ile de bilinmektedir. Son yıllarda keşfedilen Karaleylek, Saklıkapı ve Gümüşağaç Kanyonları ile Hazarbaba Dağı, Hazar Gölü, Karakoçan Golan Kaplıcaları, Master Dağı, Palu Akdağ Elazığ'ın doğal güzelliklerinden bazılarıdır.

Binlerce yıllık kültürel birikim ile Aziz Şehir Elazığ sanatın, edebiyatın ve musikinin Anadolu'daki merkezlerinden biri halini almıştır. Divan edebiyatı ve klasik kültürle halk kültürünü birleştiren Harput insanı, günümüz, Elazığ-Harput müziğini ortaya koymuşlardır. Harput musikisi sahip olduğu makamsal yapısı ile özgün bir yapıya sahiptir. Elazığ-Harput müziğini sanat müziği ile halk müziği unsurlarını bünyesinde taşıyan, anonim olma özelliğine karşı; kimi eserlerde bestekarı ve şairi bilinen makam tertibine sahip olan divan ve halk edebiyatı zevkinin bir arada bulunduğu çok özel bir müzik olarak tanımlamak mümkündür.

Yine Harput'ta yetişmiş olan birçok âlimin, mollaının, düşünürün ve edebiyatçının yazmış olduğu divanlar oldukça önemlidir. Özellikle Fırat Nehri kenarındaki yerleşimler Şeyhhasan, Nimri, Kumlularla gibi köylerde Hoca Ahmet Yesevi'den günümüze ulaşan semahlar, deyişler, nefesler ozanlar ile ses bulmuş, günümüze ulaşmıştır.

Dünya üzerinde yalnızca Alacakaya ilçesinde çıkartılan ve dört kıtaya ihraç edilen vişneçürüğü mermeri, Öküzgözü ve Boğazkere başta olmak üzere yetiştirilen 60 çeşit üzümü Elâzığ'ın özgün değerleri arasındadır.

Bu çalışmada; bazı turistik değerlere ait efsaneler ve tarihi gerçekliklerle birlikte Elazığ'a mal olmuş bazı önemli hikayelere de yer verilmiştir. Bu kapsamda metinler, sözlü ve yazılı kaynaklardan faydalanarak yeniden kaleme alınmıştır.

İÇİNDEKİLER

Elazığ Adının Tarihi Serüveni	5
Abdulahap Gazi Türbesi Efsanesi	7
Genç Osman Efsanesi	9
Ankuzu Baba Türbesi Efsanesi	11
Palu Kalesi Efsanesi	13
Ali Septi Hazretleri Efsanesi	17
Ekinözü Manastırı Efsanesi	19
Arap Baba Efsanesi	21
Ağlayan Gelin ve Ters Lale Efsanesi	23
Beyzade Efendi Konağı Efsanesi	25
Belek Gazi	27
Buzluk Mağarası ve Ozan Gölü Efsanesi	31
Çayda Çıra Efsanesi	33
Denizli Kervansarayı Efsanesi	35
Üzümün Tarihi Serüveni Efsanesi	37
Fırat, Murat ve Aras Nehirlerinin Efsanesi	39
Harpur Kalesi Süt Kalesi Efsanesi	43
Harpur'ta Müzik Kültürü ve Kürsübaşı	45
Harpur'ta Yatsılık Geleneği	47
Bin Yılın Aşkı Hastek Kalesi Efsanesi	49
Hazar Gölü ve Batık Kent Efsanesi	51
Kilise Adası Efsanesi	53
Hüseyinik Türküsü Efsanesi	57
Karaleylek Kanyonu Efsanesi	59
Keban Barajı Tarihi ve Önemi	61
Masara Kalesi ve Zindanları	63
Meryem Ana Kilisesi	65
Gül Bahçesinde Dört Yüzyıl Efsanesi	67
Mor Ahron Manastırı Efsanesi	69
Şeyh Hasan Abdal Tarihi Mezarlığı Efsanesi	71
Saklıkapı Kanyonu Efsanesi	73
Tomisa Kalesi 3500 Yıllık Kitabe Efsanesi	75
Ulu Camii Efsanesi	77
Vişne Mermeri Elazığın Değeri	79
Harputta Yabancı Okullar	81

ELAZIĞ ADININ TARİHİ SERÜVENİ

Binlerce yıllık tarihi geçmişi bulunan Elâziğ ilinin isminin kökeni 3000 yıl öncesine kadar uzanır. Bölgede uzun yıllar hüküm süren Urartular Dönemi'nde Elâziğ'in o zamanki adı "Alzi" olarak bilinmektedir. Urartu Dönemi'ne ait birçok kaynak ve kitabede Alzi adına oldukça sık rastlanmaktadır. Elzi, Enzit, Til-Enzit, Hanzi gibi isimler ile de anılan Elâziğ, Muâviye Dönemi'nde şehre vali olarak gönderilen İbn-i Ziyad yönetiminde "Hisn-ı Ziyad" adıyla da anılmıştır. Yine Asurlulara ait çivi yazılı Kapadokya metinlerinde ise

“Karpata” adıyla geçen yerin Harput olduğu söylenmektedir. Daha sonraları Harput’un Elâziğ’a taşınmasıyla birlikte Elâziğ’da oturan insanlar Harput’a “Yukarı Şehir” demeye başlamışlardır.

Bu tarihi süreç içerisinde en çok kabul gören, bilinen ve şehrin sembolü hâline gelen Harput ismi daha sık kullanılmıştır. Bazı kaynaklarda Harberd şeklinde geçmektedir. Harput adının har (taş, kaya) ve berd (kale) sözcüklerinin birleşiminden oluştuğu, Taşkale anlamına geldiği söylene de Evliya Çelebi’nin Seyahatname’sinde farklı rivayetler anlatılmaktadır. Rivayetlerden birine göre, yörede meşhur dikenli bir söğüt ağacı vardır. Bu nedenle kente “Har-Bid” denir. Bir diğer rivayete göre ise bölgede bol miktarda diken yetiştirildiğinden bölgeye diken getirici anlamında “Har-Berid” denmiştir. Fakat Evliya Çelebi’nin bu ve benzeri anlatımlarından ziyade Taş-Kale açıklamasının birçok kaynakta daha çok kabul gördüğünü belirtmek gerekir. Sonuç itibarıyla Harput ismi çok uzun yıllardan beri kullanılarak günümüze gelmiştir.

Elâziğ’in Osmanlı Dönemi’ndeki ilk adı Mezra’dır. Elâziğ’in Sultan Aziz zamanında bayındırlaştığı bilinmektedir. Bu nedenle buraya “Mamuret’ül Aziz” yani “Aziz’in yaptırdığı kent” adı verilmiştir. Sonraları halkın ağzında daha kolay söylenebildiği için “Elaziz” olarak değiştirilmiştir. 17 Kasım 1937’de Elaziz’e gelen Atatürk, şehrin adının Elazık olmasını istemiştir. Atatürk’ün önerisi ve Bakanlar Kurulu kararı ile Elaziz adı “Elazık” olarak değiştirilmiştir. “Azık diyarı” anlamına gelen bu kelime söyleniş zorluğu nedeniyle 10 Aralık 1937’de Bakanlar Kurulu kararıyla birlikte bugünkü son şekli olan “Elazığ” olarak değiştirilmiştir.

ABDULVAHAP

GAZİ TÜRBESİ

EFSANESİ

Abdulahap Gazi Türbesi, Baskil ilçesine bağlı Suyatağı köyünde yer almaktadır. Abdulahap Gazi Hazretleri'nin kabri Karakaya Baraj Gölü'nün sahil bandında bulunmaktadır.

7. yüzyılda yaşam süren Abdulahap Gazi yöre halkı tarafından oldukça büyük bir öneme sahiptir. Özellikle Elâzığ ve Malatya illerinde yaşayıp ismi Abdulahap olan kişilerin birçoğu adını bu türbeden almıştır. İnanişe göre çocuğu olmayan kişiler veya erkek çocuk isteyenler bu türbeye adak adayarak dileklerde ve dualarda bulunurlar. Bu duaların kabul olduğunu bölgede yaşayan kişiler her daim anlatmaktadır.

Başka bir efsaneye göre, Abdulvahap Gazi Türbesi'nde bulunan delik taşın arasından iki bileğini kavuşturabilenlerin daha önceden dilemiş olduğu dileklerinin mutlaka kabul olduğu ve muratlarına erdiği yöre halkı tarafından yüzyıllardır anlatılmaktadır.

Çeşitli dini kaynaklarda Abdulvahap Gazi'nin İslam ordusu komutanı olduğu, Fırat kenarında fetih savaşları sırasında şehit düştüğü ve Peygamber Efendimiz'in sancaktarlığını yaptığı şeklinde bilgiler yer almaktadır. Yine bazı farklı kaynaklarda ve yöre halkının anlatımlarında şu bilgiler aktarılmaktadır:

Abdulvahap Gazi, İslam sancağını Doğu Bizans topraklarında sallandırmak için Anadolu'ya kadar gelir. Yoğun ve şiddetli çarpışmalar içerisinde yer alır. Bir savaş sırasında düşman askerleri tarafından ağır bir şekilde yaralandıktan sonra Muşar Dağı'nda bulunan, şu anda metfun olduğu mağaraya sığınır. Bir süre burada yaşamaya devam eder. Anlatılan rivayete göre, o dönemki kralın kızı olan Sıddı Zeynep Ana, Abdulvahap Gazi'ye yardım ederek onun yiyecek ve içecek ihtiyaçlarını karşılar. Günün birinde askerler tarafından fark edilen Abdulvahap Gazi yaralı olarak sığındığı mağarada şehit edilir. Türbesinin günümüze kadar bu şekilde ulaştığı bilinmektedir.

GENÇ OSMAN

EFSANESİ

Halk arasında anlatılan rivayetlere bakıldığında yapmış olduğu kahramanlıklarla nam salan Genç Osman, Osmanlı Padişahı IV. Murad zamanında yaşamış biridir. Efsaneye göre, geçmiş zamanın birinde Elâziğ'in Ağın ilçesine koyun sürüleri ile bir aile gelip yerleşir. Aile reisi, köylülerin yanına koyunları ile geldiği için aile reisine "Koyun Ağa" lakabı takılır. Gel zaman git zaman, Koyun Ağa ile eşi Hesna Hatun'un evliliklerinden Osman adında bir çocukları olur. Yıllar akıp gider Osman büyür, delikanlılık çağına gelir. Cesur, gözü kara, yiğit ve çevresinde sevilen biridir. Gençliğinin en deli dolu olduğu zamanlarda, IV. Murad'ın Bağdat Seferi'ne çıktığı ve eli silah

tutanların orduya alınacağı bir fermanla her yere, herkese duyurulur. Bu fermanı işiten Osman orduya katılmak ister; yüreği vatan aşkıyla yanmaktadır. Lakin Osmanlı ordusuna katılmak için gittiğinde ona alaycı bir tavırla, “Senin daha bıyıkların bile terlememiş,” denir ve Osman askere alınmaz. Genç Osman bu duruma çok üzülür, adeta dünya başına yıkılır. Tez vakit padişahın huzuruna çıkmalıyım der, yola koyulur. Muhafızlar Osman’a engel olmak ister, lakin söz dinlemeyen Genç Osman, IV. Murad’ın huzuruna çıkar ve padişaha dileğini anlatır. IV. Murad, Osman’ı henüz çocuk yaşta olduğu için orduya almak istemez. Bunun üzerine Genç Osman, padişahın huzurunda cebinden çıkardığı demirden tarağı bir anda dudaklarına saplayarak yiğitlik ve cesaretin sakal ya da bıyıkla olmayacağını söyler. Gördükleri karşısında çok etkilenen IV. Murad almış olduğu karardan vazgeçerek onun orduya katılmasına izin verir. Talebi kabul edilen Genç Osman derhâl orduya dâhil olur. Bağdat kuşatmasında büyük kahramanlıklar gösterir. Anlatılan bir rivayete göre, savaş meydanında başı kesildikten sonra kellesi koltuğunda üç gün boyunca mücadele etmeye devam eder ve sonunda şehit düşer. Seferden sonra IV. Murad, Genç Osman’ın ailesi ile yakından ilgilenir. Anadolu insanının her daim gönlünde, dilinde, sevgisinde var olan Genç Osman’ın bu kahramanlıkları, yiğitlikleri, yüz yıllar geçse de unutulmamıştır. İşte türkülere, şiihlere, mehter marşlarına konu olan Genç Osman destanı;

Bağdat’a girilmez tozdan dumandan
Her ana doğurmaz böyle bir aslan
Kelle koltuğunda geliyor Kars’tan
Allah Allah deyip geçti Genç Osman

Bağdat’ın kapısını Genç Osman açtı
Cümle kâfirler tedbirin şaştı
Kelle koltuğunda üç gün savaştı
Şehitlere serdar oldu Genç Osman

ANKUZU BABA

TÜRBESİ

EFSANESİ

Ankuzu Baba Türbesi, Harput Mahallesi'nin 7 kilometre kuzeydoğusunda bulunan tepenin üstünde yer almaktadır. Rivayetlere göre Ankuzu Baba, Anadolu'nun fethine katılan ve bu tepede yer alan mağarada şehit düşen dervişlerdendir. Evliya Çelebi'nin Seyahatname'sinde 16. yüzyılda türbenin yanında bir de zaviye olduğundan bahsedilmektedir. Burası Osmanlı Dönemi'ne ait çeşitli kayıtlarda değişik isimlerle anılır. Başvekâlet Arşivi tapu defterinde "Ey Kuzu" şeklinde geçtiği gibi 1704 tarihli bir başka vesikada "Aynül Kuzat" olarak geçer.

Yüzyıllar boyunca bir mağara içerisinde bulunan Ankuzu Baba'nın naaşına bölgenin önde gelen âlimlerinden biri olan Beyzade Efendi tarafından bir türbe, yanına da bir mescit yaptırılır. Ankuzu Baba Türbesi'ne doğru giden yol üzerinde hâlâ kan izlerinin ve at ayak izlerinin olduğu görülmektedir. İnanışa göre kan izleri Ankuzu Baba'ya aittir. Bu kan izlerinin savaşta yaralı olduğu sırada kendisinden akan kan olduğu düşünülmektedir. At ayak izlerinin ise Ankuzu Baba'nın atına ait olduğuna inanılmaktadır.

PALU KALESİ

EFSANESİ

Tarih boyunca Balauos, Balu, Palao, Şebeteria, Romanapolis, Asöosata, Arsamosata, Arsamosata, Arsamsat, Arşemşat, Şimşat, Aşmuşat, Sumaysat, Samsat ve son olarak Palu isimlerini kullanan bu tarihi ilçe 4000 yıllık geçmişiyle medeniyetlerin izlerini geleceğe taşımaya devam ediyor. Palu genel anlamda Elazığ ili ile Bingöl ili arasındaki yörenin adıdır. Bölgeye çok yakın zamana kadar Palu bölgesi denilmektedir. Palu, yine bölge tarihi itibarıyla İskitler, Medler, Persler, Partlar, Romalılar, Sasaniler, Bizanslılar, Müslüman Araplar, Emeviler, Abbasiler, Hamdaniler, Büveyhoğulları, ve Mervaniler hâkimiyetinde kalmıştır. Selçuklu akınlarından sonra Çubukoğulları, beylik temelini Palu'da atmış ve Palu, beylik merkezi olmuştur. Yine Belek Gazi Palu'yu kendine beylik merkezi olarak seçmiştir. Harezmîler, Dulkadiroğulları, Akkoyunlular, Safeviler hâkimiyetinde kalan Palu, Yavuz Sultan Selim zamanında Osmanlı hâkimiyetine "Palu Hükümeti" statüsünde imtiyazlı olarak girmiştir. Palu bu imtiyazlı statüsünü Tanzimat Dönemi'ne kadar devam ettirmiştir.

Palu ilçesi sahip olduğu tarihi ve kültürel varlıklarıyla büyük bir önem arz etmektedir. Surp Lusuroviç Kilisesi, Cimşitbey Külliyesi, Çarşıbaşı Hamamı, Tarih Palu Köprüsü, Palu Kalesi bu tarihi varlıkların bazılarıdır.

Palu'yla bütünleşmiş tarihi yapıların başında hiç şüphesiz Palu Kalesi gelmektedir. Kale Urartular Dönemi'nde inşa edilmiş olup günümüze kadar bütünselliğiyle ulaşmayı başarmıştır. Evli Çelebi Seyahatnamesinde "Göge baş uzatmış bir kale" olarak adlandırılan tarihi Palu Kalesi Murat Nehri kıyısındaki doğal güzelliğiyle de dikkat

çekmektedir.

Palu Kalesi sadece savunma yapısı ve surlarıyla mevcut olmayıp içerisinde Urartu krallarına ait kaya mezarları ve Urartu kralı Menua tarafından yaptırılan Urartu Kitabesi, tapınak kısımların yer alması Palu Kalesi'nin önemini daha da artırmaktadır.

M.Ö. 804 yılında Urartu Kralı Menua Palu'yu fethetmiştir. Kitabede, Palu'nun adının "Şebeteria" olduğu bilgisini vermektedir ve Asurluların elinde bulunan Alzi yurdunu ele geçirdiğini, Şebeteria, Huzana ve Şupa'yı topraklarına içine katarak, Şebeteria'da ihtişamlı bir tapınak yaptırdığını, Meletia (Malatya) şehrine haraç vermek şartıyla anlaşma yaptığını açık bir şekilde kitabede anlatılmıştır. Bölgede bir başka örneğinin bulunmaması ve Van Kalesi'ndeki Urartu Yazıtı'nın tahrip olmasından dolayı okunamaması, bu taş yazıtı daha da önemli kılmıştır.

Urartu kralı Menua tarafından yaptırılan Tarihi Palu kalesindeki Urartu kitabesinde şu ifadeler yer almaktadır;

I: O Haldi'nin arabasını kullandı, O (Şebeteria) ülkesini (kentini) aradı, Huzana (kenti) ülkesini zorladı, O, Şupa'yı (ülkeyi) zorladı.

II: Haldi'nin korku salan ışıklı arabasıyla, Haldi'nin korku alan parlaklığıyla, Haldi'nin gücüyle Menua'da İşpuini de gitti.

III: O,Şebeteria (kentini) ülkesine getirdi. Huzana (kentini) ülkesine getirdi. Şupa (kentini) ülkesine getirdi. Hate ülkesi sınırlarında sefer sona erdi.

IV: O, Şebeteria (kenti)ndeki bu taşı (kaya nişi) Haldiye adadı. O, Haldi tapınağı kurdurdu. Şebeteria (kentinde) Melitene kenti kralı Suliehauali'ye haraç ödemeyi önerdi.

V: En büyük Haldî'ni Menua. ; İşpui ni de güçlü kral, büyük kral, Biai ölkeleri kralı, Tuşpa kentinin sahibi (efendisi).

VI: Menua konuşuyor, "Kim bu yazıtı kırarsa, kim sökerse, kim birinin yanında diğerlerini görürse, Haldi, hava tanrısı ve güneş tanrısı ve diğer tanrılar onu mahvetsin. Güneşin ışıkları da götürsün. Arhi ve İniani ve yaşamına son verecek ve yok olup gidecektir".

Kalenin en yüksek noktası olan kuzey kesiminde, mevcut ana kayanın düzleştirilmesiyle oluşturulmuş olan bir alan bulunmaktadır. Tanrıya ulaşabilmek amacıyla en görkemli kayanın üzerine oluşturulmuş olan sunak benzeri bir döşem olduğu tahmin edilmektedir. Tarihi Palu Kalesi sahip olduğu üç bin yıllık köklü geçmişiyle ziyaretçilerini beklemektedir.

Türkülerle Elazığ

BİR ODA YAPTIRDIM

Bir oda yaptırdım (vah vah) meydana bakar
Doktorlar oturmuş (ölem) yarama bakar

Bir oda yaptırdım (vah vah) camlı peceli
Doktorlar oturmuş (ölem) iki geçeli

Vurma Şevki beyim vurma ben yaralıyım
Eller al giymiş (vah vah) ben yaralıyım

ALİ SEPTİ

HAZRETLERİ *EFSANESİ*

Palu ilçesi 4000 yıllık köklü geçmişiyle birçok medeniyetin yerleşim alanı olmuş bununla birlikte manevi şahsiyetleri de bünyesinde barındırmıştır. Anadolu'nun İslamlaşmasıyla birlikte bu manevi şahsiyetler Palu'yu bir inanç merkezi haline getirmiştir. Hiç şüphesiz bu isimlerin başında Ali Septi hazretleri gelmektedir.

Şeyh Ali Septi, Rumi 1202 M.1786 yılında Diyarbakır Çilsütun Köyü'nde doğmuştur. Köy bugün Mardin'in Savur ilçesine bağlıdır Ali Septi Hazretleri Palu, Elazığ, Doğu ve Güneydoğu Anadolu'nun en önemli manevi şahsiyetlerinden birisidir. Mevlana Halid-i Bağdadî'ye intisap etmiştir. Ve onun 40. Halifesi olarak da bilinmektedir. Şam'da ona hizmet etmiş, daha sonra ondan aldığı icazetle Palu'ya irşat için gelmiştir ve uzun yıllar Palu ilçesinde bu irşat görevini devam ettirmiştir. Septi anlam olarak yazan kaydeden anlamına gelmektedir. Bu mahlasın ise Mevlana Halid tarafından Ali Septi hazretlerine verildiği bilinmektedir.

Hocasından icazet alan Ali Septî Hazretleri M.1826 (R.1242) yılında Palu'ya gelmiştir. Hatta Palu'ya, Harput üzerinden ulaştığı için Beyzade hazretlerine misafir olduğu da rivayet edilmektedir. Ali Septî hazretlerinin Palu'da ilk tanıştığı kişi Bekir Hoca'dır. Bekir Hoca daha sonra kendisinin icazetli talebesi olacaktır. Bekir Hoca gibi Ali Septî hazretlerine hürmet ve ilgi ile yakınlık gösteren Cimsidiye Cami imamı Ali Hoca olmuştur. Ali Septî hazretlerinin manevi kişiliği ve ilmi kişiliği kısa sürede şöhretini artırınca dönemin beylerinin dikkatini çekmiş ve onu davet edip kendisine bir köy hediye edip konaklarında yanlarında şeyhlik yapmasını teklif etmişlerdir. Fakat Ali Septî

hazretlerinin dünya malı ile işi olmadığı için bu teklifi uygun bir dille geri çevirmiştir.

Ali Septî hazretleri vefatına bir hafta kala dünya kelamını kesmişlerdir. Devamlı tefekkür ve ibadet halinde olmuştur. Rumi 1287 Miladi 1871 yılında 85 yaşında vefat etmiştir. Vefatından sonra kendi sülbünden gelenler O'nun vazifesini devralmış ve bugüne kadar da sürdürmektedirler. Ali Septî hazretleri hayatı boyunca hakkı irşatla uğraşmış ve dünya malına itibar etmemiştir. Vefatından sonra geriye iki odalı bir ev ve 3-5 dut ağacının bulunduğu bir bahçe bırakmıştır. Bu bahçe bugün Murat Nehri kenarındadır. Türbesi Palu ilçesi tarihi köprü'nün sağ tarafında yer alan tepededir. Gerek il içinden gerekse il dışından çok sayıda kişi Ali Septi hazretlerinin türbesini ziyaret etmektedirler.

EKİNÖZÜ

MANASTIRI *EFSANESİ*

Elâzığ'a bağlı Kovancılar ilçesinde yer alan Ekinözü, eski adıyla Habab köyü doğal güzelliğinin içerisinde birçok tarihi varlığı bünyesinde barındırmaktadır. Tescilli 6 kültürel varlığın yer aldığı bu tarihi köyde, Venk Dağı yamaçlarındaki Ekinözü Manastırının 1200'lü yıllarda yapıldığı tahmin edilmektedir. 8 bin metrekare alana sahip olan manastırda geçmiş dönemlerde yüksek din adamlarının yetiştirildiği bilinmektedir.

İçerisinde çok sayıda oda yer alan manastırda duvarının içerisinde bulunan akustik ve hava akımını sağlamaya yarayan küpler ile taşların üzerindeki işlemler dikkat çekmektedir. Manastırın önemini Ekinözü köyü muhtarı Hayati Sinem şu ifadeler ile aktarıyor;

"Coğrafi görünümüyle yeşillikler arasında bir köyümüz var. Köyümüz, pek bilinmese de Yüksek Anıtlar Kuruluna tescilli 6 tarihi yapımız var. Bunlardan iki tanesi çeşme, bir tanesi höyük, bir tanesi köy içi kilise, bir tanesi manastır ve manastır iç kilisesinden oluşmaktadır. Tarihi çeşmelerimiz 2010 yılında Kültür Bakanlığı tarafından restore edildi. Bu mevcut manastırda ruhban kesim yetiştirilmektedir.

Yüksek Anıtlar Kurulu tarafından tescillenen bu tarihi yapıları, yurt dışı ve yurt içinden de turistler tarafından her yıl ziyaret ediliyor. Manastırın daha alt yamaçlarında ise bir kilise yapısı ve tarihi bir çeşme de yer almaktadır. Manastır bölgesindeki kilisede bölgede yaşayanların ifadelerine göre ise son dönemlere kadar ruh ve sinir

hastalıkları tedavilerinde iyileştirme için kullanıldığı ifade edilmektedir. Özellikle yurtdışı ve yurt içinde ziyaretçilerin yoğun ziyaret gerçekleştirdiği Ekinözü Manastırı Elâzığ'ın en önemli kültürel varlıkları arasında gösterilmektedir.

ARAP BABA

EFSANESİ

Elâziğ il merkezine 8 kilometre uzaklıktaki Harput Mahallesi'nde bulunan Arap Baba Türbesi bölgenin en önemli ziyaretleri arasındadır. Arap Baba'nın İslam ordusu komutanı olduğu, buralara kadar geldiği ve savaştığı sırada şehit düştüğü anlatılmaktadır. Anadolu'da yer alan diğer türbelerde metfun olanlardan farklı olarak Arap Baba yüzyıllardır çürümeyen cesediyle günümüze kadar sağlam bir şekilde ulaşmıştır. Türbe içinde üzeri yeşil kumaşla örtülü camdan bir sanduka içerisinde bulunan Arap Baba çürümemiş cesedi ve kesik başı ile büyük bir ilgi toplamaktadır. Vefat tarihi tam olarak belli olmayan Arap Baba'nın türbesi 1279 yılında yapılmıştır. Türbenin alt katında kabir odası, üst katında ise ziyaret edilen sanduka vardır.

Arap Baba ile ilgili halk arasında yaygın olan efsaneye göre, bir dönem Harput ve çevresinde kuraklık baş gösterir. Yapılan yağmur dualarının hiçbir yararı olmaz. Arap Baba'nın bulunduğu türbeye yakın bir yerde evi olan yaşlı bir kadın rüyasında Arap Baba'nın naaşının başını kesip bir dereye atarsa yağmurun yağacağını görür. Bu rüyayı birçok kişiye anlatır. Günler geçmesine rağmen yağmur yağmayınca yaşlı kadın, komşularının ısrarına dayanamaz ve Arap Baba'nın naaşının başını keserek dereye atar. Bunun üzerine yağmur coşkun bir şekilde yağmaya başlar ve uzun süre de dinmez. Yağmur sele dönüşür ve o sıralar yaşlı kadın ikinci kez rüyasında Arap Baba'yı görür. Arap Baba, başını attığı yerden almazsa yağmurların durmayacağını kadına söyler. Bunun üzerine kadın kesik başı aramaya çıkar ve bulur. Bulduğu başı türbenin yanına getirip koyar. Bu olaydan ardından bir türlü dinmeyen yağmur durur.

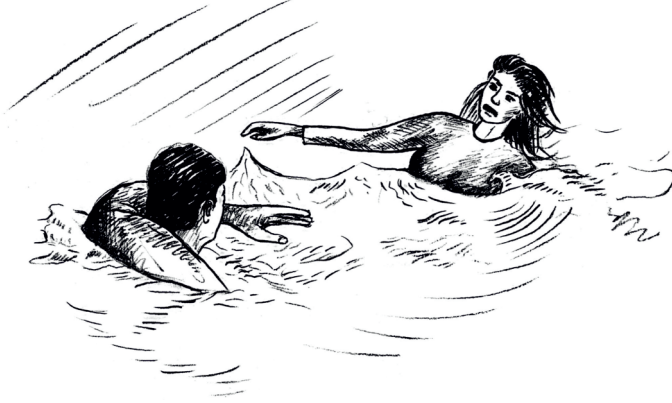

AĞLAYAN GELİN

VE TERS LALE

EFSANESİ

Arcak ilçesi sahip olduğu doğal güzellikleri kadar yörede yetişen ters lalesiyle de oldukça meşhurdur. Ters laleler baharın gelmesiyle birlikte bu bölgenin yaylalarında, dağlarında görüntüsü ve muhteşem rengiyle açılmaktadır. Diğer adıyla “Ağlayan Gelin” olarak bilinen ters laleler birden fazla hikâyenin içerisinde kendine yer bulmuştur. Ağlayan Gelin sevdiğine kavuşamayanlar için ağlar, sevdasından uzak olanlar için ağlar, töreler uğruna ayrı düşenler için ağlar. Hatta bir rivayete göre bu lale, Hz. İsa çarmıha gerildiği zaman Hz. Meryem’in gözyaşı olup ağlamıştır. Boynu bükük ters lale sevdasından uzak düşenlerin, ağlayan gelinlerin, mutluluk yüzü görmemiş insanların çiçeğidir. İnsanlar tarafından ters lale çok sevilmiş ve laleye böyle anlamlar yüklenmiştir. Bir nevi acı, dert, keder sahibi insanların sembolü olmuştur. Saz şairi Âşık Veysel bir türküsünde şöyle der: “Lale der ki: Ey Allah’ım benim boynum neden eğri? / Yardan ayrı düştüm gayrı, benden âlâ çiçek var mı?”

Ters laleden daha güzel çiçek var mıdır bilinmez ama Anadolu coğrafyasını süsleyen bu doğal güzellik hikâyelerde ve gönüllerde her daim var olmuştur.

Ters lale ile ilgili yörede anlatılan bir efsaneye göre köyün birinde genç çoban köyde yaşayan kıza gönlünü kaptırır, sevdalanır. Lakin ne yaparsa yapsın çobana kızı vermezler. Çoban gamlanır, kederlenir ve artık işin içinden çıkamaz hâle gelir. Gönlüne söz geçiremez. Nihayetinde çoban sevdiği kıza kaçırılmak için yola koyulur. Az zaman uz zaman gittikten sonra günün birinde, seher vakti sevdiğinin kolundan tutar ve köyünden kaçıverirler. Uzun bir yolculuğun ardından, tam Dicle Nehri'nin kenarında öylece kalırlar. Baharın gelişiyle birlikte Dicle daha coşkun bir hâle gelmiştir. Geçilmesi neredeyse imkânsızdır. Lakin sevenler ne yapsın; denemekten başka hâl çare kalmamıştır. Bir yolunu bulup oradan geçmek zorundadırlar. Az bir zaman sonra birbirlerine sıkı sıkı sarılarak geçmeye karar verirler. Ama Dicle ne sevda dinler ne de gönüllerin sesini. Taşkın bir şekilde çağlayan nehrin ortasına geldiklerinde sevdiği yârinin elleri çobanın elinden sökülür. Genç kız Dicle'nin asi, serin sularında kayboluverir. Üzüntüden ne yapacağını bilemeyen çoban sevdiğini hızlıca aramaya koyulur. Saatlerce, günlerce arar ama yine de bulamaz. Onların sevdaları sır olup azgın sulara karışır. Yaşadığı acı sebebiyle dağlara, yükseklerle, zirvelere koşan çoban sevdiği kızın yüzünün hayalini laleler üzerinde görür. Durmadan onları izler ve koklar; hasret gidermeye çalışır. Bu acıya daha fazla dayanamayan lale çiçekleri ise boyunlarını büker. O günden bugüne öylece kalakalırlar. Böylece ters lale çiçekleri yıllar yılıncaya Anadolu insanının gönlünde bir sevda hikâyesinin yansıması ve sembolü olarak yer edinir.

BEYZADE

EFENDİ KONAĞI *EFSANESİ*

Beyzade Efendi Konağı, Elâzığ merkeze bağlı Altıncuşak, diğer adıyla Sarını köyünde yer almaktadır. Bu konak Beyzade Efendi için yaptırılmış olsa da kendisi burada sadece bir gece kalmıştır. Beyzade Efendi Hazretleri bu durumu oğluna şöyle ifade eder: “Oğul, bu konak dünya şatafatının olduğu bir yerdir. Gösteriş ve riya olur. Bu yüzden ben burada yaşamam,” der ve Harput'taki tek göz evine geri döner.

Beyzade Efendi ile ilgili olarak birçok efsane de anlatılarak dilden dile günümüze kadar ulaşmıştır. Halk arasında Beyzade Efendi ile ilgili olarak anlatılan bir efsane şöyledir:

Beyzade Hazretleri bir gün hacca gitmeye karar verir. Parasını daha önceden biriktirdiği için herhangi bir sıkıntı çekmeyecektir. Beyzade Efendi'nin hanımı ise hamiledir ve tam o günlerde aşermeye başlar. Bir gün burnuna kızarmış et kokusu gelir ve canı bu etten yemek ister. Kocasına, “Şu kızarmış et kimlerde pişiyorsa git, benim için bir parça isteyiver; canım çekti,” der. Kocası da, “Aman hanım, istediğin et olsun, kebab olsun. Hemen şimdi çarşıya gider, istediğinin âlâsını alır getiririm,” diye cevaplar. Kadıncağız, “Ben başka kebab istemem. İlle de bu et nerede kızarıyorsa git, bana ondan getir,” diye tutturur. Çaresiz kalan Beyzade Efendi sokağa çıkıp etin kızartıldığı evi aramaya başlar. Kokunun çok fakir bir komşusunun evinden geldiğini anlar ve kapıyı çalar. Fakir kadın kapıyı açar ve karşısında Beyzade'yi görünce büyük bir hürmet gösterip hemen içeri alır. Beyzade niçin geldiğini utana sıkıla söyler. Kadıncağız büyük bir mahcubiyet içinde, “Olmaz efendim, veremem. Size lâıyk değildir,” diyerek etten vermeyi reddeder.

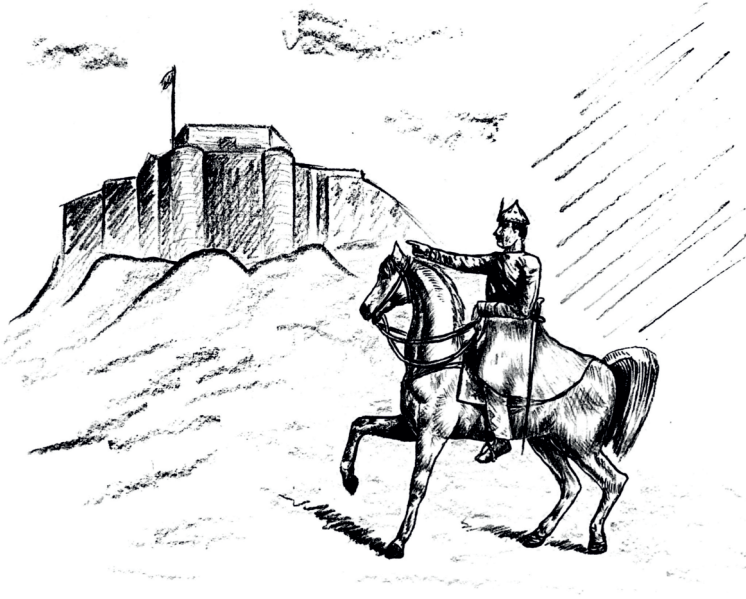
Beyzade Efendi'nin ısrarı karşısında gerçeği açıklamak zorunda kalan kadıncağız, "Efendim, üç günden beri çoluk çocuk açız. Karnımıza doğru dürüst bir şey girmedir. Çocukların ağlamalarına artık dayanamadım. Yoldan geçen bir köpeği yakalayıp kestim. Bu ateşte kızaran et işte o köpeğin etidir. Çocuklarımla ağlamasını kesin diye kızartıyorum, onlara vereceğim. Ama size asla lâyük değildir, bunun için veremem efendim," der.

Beyzade Hoca, çaresiz kadının anlattıklarına çok üzülür. Hac farızası için ayırdığı paranın hepsini çevresindeki fakirlere dağıtır, hayır hasenat için kullanır. Hacca gitmekten de vazgeçer. Ancak daha önce arkadaşlarıyla aynı gün gitmeye karar verdikleri ve söz birliği edip anlaştıkları için günü gelince utana sıkıla arkadaşlarına onlarla gelemeyeceğini söyler. Arkadaşları önce inanmaz ve ısrar eder. Fakat Beyzade'nin sebatlı duruşu karşısında onu bırakıp kendileri yola koyulurlar. Uzun ve zahmetli bir yolculuktan sonra oraya varınca bakarlar ki Beyzade Hazretleri kendilerinden önce hacca gelmiş. Kâbe'nin tavafı sırasında en önde Beyzade Hazretleri vardır, namaz kılarken en önde yine o saf tutar. Arafat'a çıkarken de en önde gidenler arasında Beyzade Hazretleri yer alır. Beyzade Hazretleri'nin arkadaşları bütün bu olanlara çok şaşırır. Memlekete döner dönmez Beyzade Hoca'ya işin aslını sorarlar. O da arkadaşlarına hayır hasenatla bu makama eriştiğini söyler. Beyzade Hazretleri yaptığı hayırlı işlerle yöre insanının gönlünde özel bir yer edinir. Böylece ismi yüzyıllarca unutulmaz.

BELEK GAZİ

Dönemin Harput emiri ve Türk orduları başkumandanı Belek Gazi, Haçlı orduları ile yaptığı savaşlarda ün kazanan Artuklu Beyi olarak bilinir. Nûrüddevle Belek bin Behram ismiyle de anılmaktadır. Hayatı boyunca birçok kahramanlık gösterip nice savaşlar kazanmıştır. Fakat Harput'un fethedilmesi Belek Gazi için kolay olmamıştır. Yıllarını alan çaba ve emek sonucu ancak fethedebilir Harput'u. Dolayısıyla Çubukoğulları ile uzun süren mücadeleler içinde kalır.

1112 yılında Belek Gazi, Harput'un o dönemki hâkimi Çubukoğlu Mehmet Bey'in vefat ettiği haberini alır. Harput ve civarındaki iktidar boşluğundan istifade etmeyi düşünüp amcasının müsaadesiyle güçlü bir birliğin başında Harput üzerine yürür. Harput'un tarihi kalesi Hısn-ı Ziyad'ı kuşattıysa da kaleyi fethetmek nasip olmaz. Harput Kalesi kuşatmasını sonlandıran Belek Gazi, bölgedeki Çubukoğulları'na ait Çemişgezek, Palu ve Tunceli yörelerini ele geçirir. Ayrıca Palu merkez olmak üzere burada kendine ait bir beylik kurar. Bu süreç zarfında Belek Gazi, Elbistan ve Malatya taraflarına da seferler düzenler. Daha sonra yönünü iki yıl önce kuşatıp ele geçiremediği Harput'a tekrar çevirir. Harput emirine burayı kendisine teslim etmesi için baskı yapmaya başlar. Nihayetinde Harput'u 1115 tarihinde teslim alır. Ardından hükümdarlık merkezini buraya nakleder. Belek Gazi birkaç yıl içinde bölgede 50 kadar kaleyi ele geçirip Muş'tan Malatya'ya, oradan Urfa sınırlarına kadar geniş bir alanı hâkimiyeti altına almayı başarır.

1123 yılında Haçlılar ile savaş hâlinde olan Belek Gazi, Harput Kalesi'nde esir tuttuğu Haçlıların, Ermenilerin yardımıyla serbest kalıp kaleyi ele geçirdiğini öğrenir. Harput'tan Belek Gazi'ye gönderilen ulakların anlattıklarına göre, Besni'den gelen bazı Ermeniler yoksul köylüler kılığında kaleye girerek muhafızları etkisiz hâle getirirler, kale kapısını açıp o sırada yemekte olan kale komutanının ve askerlerin üzerine saldırarak hepsini öldürürler. Kaledeki durumu haber alan Harput'taki Müslümanlar da ellerine geçirdikleri kılıç, kama, tırmık, balta gibi aletler ile kaleyi kuşatırlar, gece gündüz nöbet tutarak kaleden kimsenin çıkmasına fırsat vermezler.

Belek Gazi olan biteni öğrenir öğrenmez seferi sonlandırıp yola çıkar ve süratle Harput Kalesi'ne ulaşır. Harput'a geldiğinde kaleyi her taraftan kuşatma altına alarak, Kral Baudouin'e teslim olmaları hâlinde canlarını bağışlayacağına dair söz verir. Kısa süreli bir mücadelenin ardından kalenin hâkimiyeti tekrar Belek Gazi'ye geçer.

Neredeyse tüm hayatı Haçlılar ile mücadele etmekle geçen Harput Artuklu Hükümdarı Belek Gazi, Urfa Haçlı Kontu Joscelin, Birecik Senyörü Galeran du Puiset ve Kudüs Kralı II Baudouin'in kuvvetlerini bozguna uğratarak kendilerini esir etmekle Haçlılara ağır bir darbe indirmiş, onları buldukları alana hapsederek İslâm coğrafyasında yayılmalarının önünü almıştır. Haçlıların saldırı ve yağmalarından muzdarip olan bölgenin Müslim ve gayrimüslim halkı onun sayesinde rahat bir nefes almıştır.

Siyasî, idarî, askerî kudret ve dehaya sahip olan Belek Gazi'nin hedefi Haçlıları Türk-İslâm dünyasından tamamen söküp atmaktı. Fakat yine bir haçlı mücadelesi sırasında, Sur'u fethetmek üzereyken kaleden atılan bir okla ağır şekilde yaralanarak 6 Mayıs 1124'te vefat etti. Onun zamansız vefatı tüm bu hedeflerini sonuçsuz bıraktı. Ölümü Haçlılar arasında büyük bir coşkuyla kutlanırken Müslüman ve hâkimiyeti altındaki yerli Hristiyan ahalide de derin bir üzüntü ve mateme sebep oldu. Haçlılara karşı kazandığı eşsiz zaferlerle Müslümanların gönlünde taht kuran Gazi Belek'in naaşı Halep'e getirildi ve Hz. İbrahim'in makamı önüne defnedildi. Türk orduları Başkumandanı Belek Gazi'nin Harput'u fetheden at üzerindeki heykeli, heykeltıraş Nurettin Orhan tarafından yapılarak bugünkü Harput'un girişinde, Elâzığ'a nazır bir konumda "Belek Gazi Heykeli" ismi ile sergilenmektedir.

Büyük tarihçi Prof. Dr. Mükrimin Halil Yinanç, Belek Gazi hakkında şöyle der:

“Belek bütün ömrünü gaza ve cihat içinde geçirmiş, ülkesinde emsalsiz bir sükûn ve asayiş temin etmiş, adalet ve kanunu hâkim kılmış, dindar ve mütevazı bir emir idi. Ölümü, Müslümanlık ve Türklük için hakiki bir ziya ve musibet olmuş ve mağlup olmaya başlayan Haçlıların yeniden kalkınmalarına sebebiyet vermiştir. Haçlılar böyle korkunç ve galip bir düşmandan kurtuldukları için çok sevinmişlerdir. Belek, yalnız Suriye tarihinde değil, Anadolu tarihinin seyir ve cereyanı üzerinde de tesir icra etmiştir.”

BUZLUK MAĞARASI

VE OZAN GÖLÜ

EFSANESİ

Buzluk Mağarası, Harput'un 8 kilometre kuzeyinde yer almaktadır. Yaz aylarında oldukça serin olan bu mağaralar kışın ise sıcaktır. Tarih boyunca yöre halkının burada gıdalarını ve yiyeceklerini muhafaza ettiği bilinmektedir. Ayrıca Buzluk Mağarası ile ilgili çeşitli efsaneler anlatılmaktadır. Bu efsanelerden birine göre, Buzluk Mağarası'nın derinliklerinde bir göl bulunmaktadır. Günün birinde Harput'ta yaşayan kadınlar Buzluk Mağarası'na doğru giderler. İçlerinde yer alan bir gelin mağaranın en dibinde olduğu söylenen göle kadar iner, gölün kenarındayken ayağı kayar ve gölün içine düşüverir. Hemen yardıma koşan kadınların kurtarmak için gösterdiği çabalar işe yaramaz. Bir vakit sonra gelinin kınalı parmağı Ozan Gölü'nden çıkar. Suyu düşen gelinin kocası her gün bu göle gelmeye başlar. Ağıtlar yazarak saz çalar, türküler söyler. Zamanla diğer şairler de bu göle gelerek ağıt yakıp saz çalmaya başlar. Öyle ki gölün adı "Ozan Gölü" olur.

Başka bir rivayete göre, Ozan Gölü'ne adını veren, ismi bilinmeyen bir ozan güzeller güzeli bir peri kızına âşık olur. Vaktin birinde peri kızının Buzluk Mağarası'na girdiğini görür. Peri kızının peşinden koşup onu tutmak, yakalamak ister. Buzluk Mağarası'nın her yerini arar lakin bir türlü bulamaz. Ozan tam da umudunu kesmişken peri kızının gölde yüzdüğünü görür. Periyi yakalamak için göle doğru koşmaya başlar. Bunu fark eden kız göle atlayıp kaybolur. O da kızın arkasından kendisini suya atar

ve bir daha geri çıkamaz. Ozandan alındığı düşünölen şu dörtlük de yıllarca dilden dile dolaşır durur:

Gerçek âşık olanların
Yüreciğı yanar olur,
Her canipten suriş ile
Şavkı odu kanar olur

ÇAYDA ÇIRA

EFSANESİ

Elâziğ denince akıllara ilk gelen her daim çaydaçıra olmuştur. Tabaklarda yanan mumlar, davulun tokmağıyla başlayan folklorik oyunlar ve klarnetin eşsiz uyumu şehirle bütünleşen semboller hâline gelmiştir. Çaydaçıra oyunu ile ilgili olarak kent genelinde bilinen birçok rivayet ve efsane yıllarca anlatılarak günümüze kadar gelmiştir. 200–300 yıllık bir geçmişe sahip olan bu oyunla ilgili efsanelerden biri şu şekilde anlatılmaktadır:

Elâziğ Altınova'da gece vakti geleneksel şekilde yapılan ve çay kenarında kurulan görkemli bir düğün meydanında çiralar yakılır, sofralar kurulur ve düğün bütün coşkusuyla başlar. Tam düğünün en güzel anında ay tutulması gerçekleşir. Anadolu insanının

kültüründe ve töresinde ay tutulmasının uğursuzluk getirdiğine inanıldığından davul durur, halay çekenler oyunu bırakır, herkes panik ve telaşa kapılır. Bu durumu gören gelinin anası Pembe Han tabaklara cıralar, mumlar diktirip gençlerin ellerine verir. Pembe Han ve arkasından gelen gençler düğün meydanına görkemli bir şekilde girerler. Bu karşı koyuşun mükemmelliği karşısında aşka gelen zurnacı başı, ellerindeki tabaklarla ortalığı bir anda gündüze çeviren kalabalığı karşılayarak gelenlerin ayak hareketlerine uygun bir müzik çalıp düğünü devam ettirir. Kendisine eşlik eden kırk davul, kırk zurna ile ortalık iyice inlemeye başlar. “Çaydaçıra” oyununun melodisi bu şekilde ortaya çıkmış olur ve bu olay gelenek halini alır. Böylece çaydaçıra oyunu anlatılan efsanesiyle birlikte günümüze kadar gelir.

Çayda Çıra Efsanesi Sözleri:

Çayda çıra yanıyor
Humar göz uyanıyor
Fital çifte yara bir
Yürek mi dayanıyor.
Çayda çıra geline
Kına yakın eline
Nazar değmesin sakın
Has bahçenin gülüne.
Çayda çıra yakarım
Yar yoluna bakarım
Bir yüz görümlüğüne
Beşibirlik takarım
Çayda cıralarım var
Gizli yaralarım var
Eller al yeşil giymiş
Benim karalarım var.

DENİZLİ

KERVANSARAYI *EFSANESİ*

Keban ilçesine bağlı Denizli köyünde bulunan tarihi kervansaray, Keban-Ağın karayolunun 8. kilometresinden kuzeye dönünce bir kilometre kadar ileride yer almaktadır. Yapım tarihi kesin olarak bilinmese de Selçuklular tarafından inşa edildiği düşünülen bu kervansarayın 13. yüzyılın sonu ile 14. yüzyılın başlarında tamamlandığı tahmin edilmektedir. Keban ilçesinin bakır, krom ve çinko madenlerine yakın olması sebebiyle yapının Osmanlı'nın son dönemlerine kadar faal olduğu düşünülmektedir.

Denizli Kervansarayı çok az bir miktar tahribata uğramış olsa da büyük bir kısmı günümüze kadar ulaşmıştır. Dolayısıyla tarihin izini bu kültür varlığında sürerken eşsiz doğası ve köy havasıyla kendinizi benzersiz bir alandaymış gibi hissedebilirsiniz. Yöre halkının da hep ilgi duyduğu kervansaray ile ilgili bir efsane de anlatılmaktadır. Efsaneye göre zamanın birinde nur yüzlü, yaşlı bir amca bu kervansaraya dinlenmek için gelir. Kapıda bekleyen nöbetçiler buranın kervansaray olmadığını, hünkârın kaldığı bir saray olduğunu ifade eder. Bunun üzerine yaşlı amca yineleyerek, "Hayır, burası kervansaraydır," der. Nöbetçiler, yaşlı amcayla başa çıkamayınca durumu hünkâra bildirirler. Hünkâr amcayı huzuruna alır ve sorar:

"De bakalım amca, burası benim sarayım mıdır yoksa kervansaray mıdır?"

"Tabii ki kervansaray," der amca. Hünkâr:

“Nasıl olur böyle bir şey? Görüyorsun ki burada ben kalıyorum,”
der. Yaşlı amca, hünkâra sorar:

“Senden önce kim oturuyordu burada?”

“Babam. On yıl oturduktan sonra vefat etti.”

“Peki, ondan önce kim, ne kadar oturdu?”

“Dedem. O da on iki yıl hükümdarlık yaptıktan sonra öldü.”

“Senden sonra kim oturacak?”

“Herhalde oğlum oturur,” Bu cevaplardan sonra ihtiyar gülerek:

“Sana dememiş miydim, burası kervansaray diye. Bak, sen söyledin. Deden geldi, kondu ve göçtü. Baban geldi, bir müddet kalıp gitti. Sen geldin, sen de gideceksin. Yerine oğlun gelecek ve bu gelip gitmeler böyle devam edip gidecek. Kervansaraylar da yolcuların gelip gittikleri yerler değil midir?” der.

ÜZÜMÜN

TARİHİ SERÜVENİ *EFSANESİ*

Bundan üç bin yıl önce Urartular Dönemi'nde Alzi toprakları, şimdiki adıyla Elâziğ, önemli bir şehir merkeziydi. Fırat'ın ötesine geçemeyen Urartular uzun yıllar boyunca batıdaki en son sınırı Kömürhan Kalesi'nin bulunduğu alana kadar hüküm sürdüler. Ticaretle uğraştılar, savaş sanatında ve taş işlemeciliğinde zirve noktalara ulaştılar. Üstelik Urartuların önemli bir geçim kaynağı daha vardı: üzüm ve bağcılık. Urartular kutsal sayılan üzüm bağları için kitabeler bile yazmışlardı. İşte o yazıtların birinde şu ifadeler yer almaktadır:

“Menua İşpinoğlu, Tanrı Haldi için bu asma üzüm bağlarını diktirdi. Her kim ki bu asmalara zarar verirse Tanrı Haldi, Tanrı Teşuba, Tanrı Şevini ve bütün tanrılar onu güneş altında kavursun.”

Tarihsel serüveni binlerce yıl süren üzüm ve bağcılık hâlâ Elâziğ topraklarında en önemli geçim kaynaklarından birisidir. Bunun yanı sıra bölgedeki kültürün makul sembolleri arasında da sayılmaktadır. Her yıl 15 Ağustos'ta, Harput'ta bulunan Meryem Ana Kilisesi'nde düzenlenen Üzüm Bayramı'nda dualar edilerek bereketli bir üzüm hasadının geçirilmesi ümit edilmektedir.

Anlatılan bir rivayete göre, dünyanın en ünlü şarabının yapıldığı Fransa'nın Lyon ve Nice şehirlerinde bulunan üzüm bağlarının eski zamanlarda Harput'tan götürülen ve dikilen üzüm kökleri olduğu iddia edilmektedir.

Yine anlatılan bir rivayete göre, Mustafa Kemal Atatürk'ün 1937 yılında Elâziğ ziyareti sırasında köylü bir vatandaşımız evinde misafir ettiği Mustafa Kemal'e Elazığ'da yetişen üzümün özgünlüğünü ve değerini anlatarak kendisine ikram eder. Üzümü çok beğenen Atatürk köylüden üzüm bağları ve şarap hakkında bilgi alır. Üzümü ve hikâyesini köylüden dinleyen Mustafa Kemal Atatürk derhâl emir verir; Elâziğ'da bir şarap fabrikası kurulmasını söyler. Vefat eden Ata'nın vasiyeti ancak 1945 yılında gerçekleşerek Elâziğ Şarap Fabrikası kurulur. Ata'ya ikram edilen bir salkım üzümün bölgesel kalkınmaya giden yolun hikâyesi böylece başlamış olur. Kazanan çiftçinin yanı sıra yüzlerce kişi yapılan yatırımlarla iş imkânı bulmuş, istihdamın önü açılmıştır. Ayrıca Elazığ Şarap Fabrikası'nda üretilen Buzbağı Şarabı birçok yarışmada birincilikler elde ederek şehrin tarım ürünleri ile duyulmasına, ün kazanmasına büyük katkı sağlamıştır.

FIRAT, MURAT ve ARAS

NEHİRLERİNİN

EFSANESİ

Yukarı Fırat'ın hayat kaynağı olan Fırat ve Murat nehirleri halk arasında her daim birçok efsaneye konu olmuştur. İşte bunlardan biri, belki de en önemlisi yüzyıllardır dilden dile şöyle aktarılmaktadır:

Eski dönemlerde, Fırat'ta zengin bir bey vardır. Beyin sahip olduğu sürüler, araziler, hanlar, hamamlar dillere destandır. Gelgelelim maddi olan her şeye sahip olan bu bey bir türlü çocuk sahibi olamaz. Hekimler seferber olur yine de çare bulunamaz.

Günlerden bir gün, koyunlar kuzularken fakir bir derviş beyin sürülerini otlatan çobanın yanına gelir. Çoban ve derviş sohbetে tutuşur ve çoban beyle ilgili olan durumu dervişe anlatır. Tam o sırada kara bir koyun melemeye başlar. Kuzu doğurmak üzeredir. Derviş yerinden kalkar, esasını kara koyunun üzerine yatırır, "Suphanallah, bu koyun ikiz doğuracak. Kara koyunun memesinde, bu yavruların ilk nafakaları olan ağız (koyu süt) sizin beyin derdine çaredir. Onu hemen beyin hanımına içirirseniz, hanım da ikiz doğum yapacaktır," der ve ortadan kaybolur.

Çoban aldığı bu güzel müjdeyi hemen beye söyler. Herkes bu haberi sevinçle karşılamıştır. Beyin hanımı getirilen ağız içer. Bir vakit sonra dervişin kerameti gerçek olur ve beyin hanımı ikiz doğurur. Derviş kaybolmadan önce doğacak çocukların isimlerini de çobana bildirmiştir. Dervişin istediği gibi Murat ve Fırat isimleri verilir ikizlere. Ancak bu mutluluk çok uzun sürmez. Bir süre sonra beyin hanımı vefat edince Murat ve Fırat adlı ikizler öksüz kalır. Daha sonra bey, çocuklarının sütannesıyla evlenir ve beyin bir oğlu daha olur. Onun adını ise Aras koyarlar.

Üç kardeş beraber büyürler. Bey öldükten sonra özlük, üveylük duygularının etkisiyle kardeşlerin arası açılır. Fırat ve Murat, üvey kardeşleri Aras'ı öldürmeye karar verir. Aras hâlâ çok küçüktür ve Azeri asıllı annesinin himayesindedir. Bu yüzden Fırat ve Murat bir gece baskın yaparak Aras'ın annesini, yani kendi üvey annelerini

öldürür. O sırada annesinin koynunda uyuyan Aras birden yeşilbaşlı bir ördek olur ve karanlıklara doğru uçar. Günün ilk ışıklarıyla beraber bir kayaya konar. Önündeki derin vadiye korkuyla bakarken yırtıcı kuşların saldırısına uğrar. Bu saldırılardan kurtulmak için vadiye kendini bırakır. Yırtıcı kuşlar onu takip etmeye devam eder. Ayakları çimenlere değdiğinde bir çığlık atar. Konduğu çayır büyük bir gürültü ile yarılır.

Fıskıran coşkun sular kocaman bir ırmak olur ve yavru ördek bu mucize ile annesinin vatani olan Azerbaycan diyarlarına doğru sürüklenir. Hazar Denizi'nde karaya çıkınca silkinip çırpınarak insan şeklinde karaya ayak basar. Hâlâ Aras Nehri'nin pınarlarında o masum Azerî ananın feryadının "Oğul, oğul, oğul!" diye yankılandığı yıllardır rivayet edilmektedir.

Fırat ve Murat'ın bu yaptıkları yanlarına kâr kalmaz. Büyük bir kuraklık ve kıtlık olur. İtibarları zamanla yitip gider ve herkes onlara yüz çevirir. Obaları dağılır, sürüleri zamanla yok olur. Elllerinde hiçbir şey kalmaz. Bu durum iki kardeşi de birbirlerine karşı düşman eder. Öyle ki öldürülme korkusuyla Murat Tendürek Dağı'nın mağaralarına, Fırat ise Dumlu Dağı'nın vadilerine gider. İşledikleri günahlardan ve sefaletten dolayı sürekli gözyaşı dökerler. Allah'ın tertemiz yaratmış olduğu bu yerler onların gözyaşlarından kirlenmesin diye yere düşen her damla için yerden gözeler çıkar ve o gözyaşlarının kirini temizler. O kadar çok gözyaşı dökmüşlerdir ki bu gözyaşlarını temizlemek için bir araya gelen kaynakların Fırat ve Murat nehirlerini meydana getirdiği rivayet edilir ve yöre halkı bu iki nehri "kardeş nehirler" olarak görürler.

Günahkâr kardeşlerin adlarını taşıyan, Anadolu yaylalarında günahkâr ruhların kirlerini temizleyen Fırat Nehri ve Murat Nehri,

Tunceli'ye bağlı Çemişgezek ilçesi at denilen mevkide birleşerek büyük Fırat suyunu meydana getirmektedir.

Yine rivayetlere göre, büyük Fırat Nehri uçsuz bucaksız bir ln kızgın kumları tarafından yutulur ve bu ln altında büyük bir kent vardır. Fırat Nehri bu kente akmasına rağmen yine de su paylaşımı yüzünden çıkan kavgalarla her gün yüzlerce kişi ölmektedir. Bu efsane de yöre halkı tarafından yüz yıllardır böyle anlatıla gelmektedir.

HARPUT KALESİ

SÜT KALESİ

EFSANESİ

Elâzığ il merkezine 8 kilometre uzaklıkta yer alan Harput Kalesi yıllardır tarihin simgesi olarak Anadolu'nun bağrında durmaya devam ediyor. M.Ö. 2000'li yıllarda Urartular Dönemi'nde inşa edildiği bilinen bu tarihi kale şehrin en önemli sembolleri arasındadır.

Harput Kalesi ile ilgili halk arasında birçok efsane anlatılmaktadır. Bunlardan en bilineni kalenin süt ile yapıldığına dair anlatıdır. Efsaneye göre, Harput Kalesi'nin surları yapılırken kuraklık yaşanmaktadır. Yaşanan kuraklık nedeniyle su bulunamadığı için harç karışımının da yapılamadığı, kalenin yapımında su yerine civardaki sürülerden sağılan sütün kullanıldığı söylenegeler. Surlar sütle yapıldığı için Harput Kalesi'nin diğer adının "Süt Kalesi" olduğuna inanılmaktadır.

Kaleyle ilgili anlatılan başka bir efsaneye göre, kalede birçok dehliz vardır ve bu dehlizlerin birinde güzellerden güzel bir kız yaşar. Ancak kız büyüdü olduğundan kendisi için yaptırılan bir altın köşkte sürekli uyur. Yılda sadece bir kez uyanan kız, "Süt Kalesi yıkıldı mı? / Katırlar kuzuladı mı? / Dere hamamının yerinde yeller esiyor mu?" diye sorar, sonra yeniden uykuya dalar. Efsanede anlatıldığı gibi bu sayılanlar gerçekleşirse Harput'un yıkılacağına ve kıyametin kopacağına inanılır. Bazı kişilerin bu kızın sesini duyduğu da kulaktan kulağa anlatılan efsaneler arasındadır.

Türkülerle Elazığ

OY AKŞAMLAR

Oy akşamlar akşamlar
Yine geldi akşamlar
Evli evine gider
Bağlar gazeli
Garip nerde akşamlar
Avşar güzeli

Al beni beni sar beni beni yar değil misin
Beni bu sevdaya salan sen değil misin

Sevdi aldattı beni
Güldü ağlattı beni
Gittim kölesi oldum
Bağlar gazeli
Götürdü sattı beni
Avşar güzeli

Yar beni beni sar beni beni yeşil yeşil yapraklar
Saramazsam sarsın seni kara topraklar

HARPUT'TA MÜZİK

KÜLSÜBAŞI

Anadolu toprakları içerisinde yer alan müzik türlerinden biri olan Harput müziği ender bulunan özel bir yapıya sahiptir. Yüksek zümre kültüründen beslenip ustadan çırağa aktararak günümüze kadar ulaşmıştır. İnce saz kültürünün varlık gösterdiği Harput müziği, Anadolu coğrafyası üzerinde yer alan diğer müzik türlerine göre daha belirgin farklılıklar gösteren bir yapıya sahiptir; musiki harmandır. Türk Halk Müziği (THM), Türk Sanat Müziği (TSM), Türk Tasavvuf Müziği gibi üç ana müzik akımının günümüze kadar ulaşan bir yansımasıdır diyebiliriz. Halk müziği enstrümanlarından daha ziyade sanat musikisi enstrümanlarının yoğun olarak kullanıldığı Harput müziğinde klarnet her daim ön plandadır. Kendine has yöre tavırlarıyla, ezgileriyle, motifleriyle ve süslemeleri ile icra edilen klarnet adeta şehrin sembolü haline gelmiştir. Fuzulî'den Nedim'e, Rıfat Dede'den Rasih'e, Nesimi'den Harputlu Hacı Hayri Bey'e kadar onlarca divan şairinin muhteşem beyitlerinin Elazığ-Harput gazellerinde can buluyor olması yöreye ayrı bir vasıf kazandırmıştır.

Harput müziğinin en iyi sergilendiği ortam olarak kabul gören "Kürsübaşı" geleneği günümüzde de devam etmektedir. Tarihi yapıllı Harput evlerinde, uzun kış geceleri soba görevi gören ve özel olarak tasarlanıp düzenlenen kürsü etrafında hem sohbetlerin yapıldığı hem de Harput müziğine ait eserlerin icra edildiği bilinmektedir. Kürsübaşı geleneğinin yanı sıra Harput müziğinin icra edildiği diğer geleneksel ortamlar ise Kayabaşı, Havuzbaşı, Bağ bozumu gibi etkinliklerdir.

Sadece Elâziğ ili sınırları ile kalmayıp Yukarı Fırat Bölümü'nde yer alan Arapgir, Kemaliye, Pertek, Çemişgezek, Hozat gibi ilçelerde de varlığını devam ettiren Harput müziğinde mani, koşma, gazel, kaside gibi Türk edebiyatı nazım biçimlerinden pek çok şiir güfte olarak kullanılmaktadır. Musiki makamları bakımından ise kendine münhasır türler barındıran Harput müziğinde divan, elezber, ibrahimiye, tecnis, tatvan, varsak, muhalif, müstezat, kürdî ve nevrüz gibi makamlar icra edilmektedir. Harput müziğinde önem arz eden bir diğer başlık ise hemen hemen tüm eserlerin yaşanmış bir hikâyesinin olması veya efsaneleştirilmiş bir konuyla ilişkilendirilmiş olmasıdır. Ahçık, Hüseyinik, Mamoş, Yemen gibi eserlerin ve daha birçok örnek teşkil edebilecek türkülerin hikâyeleri dilden dile yıllardır söylenmektedir. Bugün, başta Elâziğ olmak üzere Yukarı Fırat coğrafyasında hâlâ varlığını sürdüren Harput müziği, Anadolu'nun musiki anlamdaki "gözbebeği" konumundadır.

HARPUT'TA

YATSILIK GELENEĞİ

Harput her yönüyle kadim olan, sosyolojik anlamda kendine özgü örfleri, adetleri ve töreleri barındıran bir kültürel yapıya sahiptir. Harput yöresi bu köklü kültürel birikiminden dolayı "Harput kültürü" olarak ifade edilen bir kavramı literatüre kazandırmıştır. Bu kültür sadece kendi yerleşkesine münhasır olmayıp Elazığ ve ilçeleri başta olmak üzere Kemaliye (Eğîn), Arapgir, Çemişgezek, Pertek, Hozat gibi yerleşim alanlarını da içine alarak çok geniş bir coğrafyada etkisini sürdürmektedir. İdari olarak Elazığ iline bağlı yerleşimler olmamasına rağmen sosyal anlamda bu bölgelerde yaşayanlar Harput kültürüyle yaşamlarını sürdürmektedirler. Sadece musiki, konuşma, lehçe gibi kavramlardan oluşmayan Harput kültürü giyinme, yöresel ürünler, ev yemekleri, sosyal

ilişkiler, günlük yaşantı gibi öğeleri de içerisinde barındıran köklü ve kapsamlı bir kültürdür. Evliya Çelebi'nin de Seyahatname'sinde bahsettiği gibi Türkçeji en güzel konuşan şehir İstanbul'dan sonra Harput'tur.

Harput kültüründe yer alan önemli bir diğer kavram ise uzun kış gecelerinde gece geç saatlere kadar gerçekleştirilen "Yatsılık" kültürüdür. Adını, yatsı namazından sonra evlerde toplanılıp oturulduğu için yatsı vaktinden alır. Yatsılık kültürünün en yoğun yaşandığı ve yaşatıldığı yerler Harput merkezi köyleri olarak bilinen Şüşnaz, Pekinik, Kurtdere, Obuz, Adedi, Hamedî, Mürüdü, Nurallı köyleridir. Harput ve civarında yatsılık olacağı gün gündüzden belirlenen bir köy veya merkez mahalde bulunan evde yatsı namazını eda ettikten sonra oturulur. Ardından sohbetler başlar. Yöresel yiyeceklerden oluşan orcik, pestil, leblebi, ayva, kuru üzüm, kuru dut, ceviz, badem getirilerek ikramlara başlanır. Söze önce yaşlılar başlar, muhabbet gittikçe koyulaşır. Köyde veya mahallede kimin bir sorunu, derdi, borcu varsa öncelikle bu konular halledilir. Ardından büyüklerden müsaade alınarak musiki eşliğinde yöresel ezgiler icra edilir. Vakit biraz daha ilerleyince orada bulunan yaşlılardan biri efsaneler, masallar, destanlar, kahramanlık hikâyeleri anlatmaya başlar. Genelde bu efsanelerin başında Hazreti Ali cenkleri, savaş efsaneleri, Yemen seferberliği sırasında konu olmuş hikâyeler yer alır. Yatsılık kültüründe çok sık olmasa da yöresel seyirlik oyunlarımızdan güvercin, leblebici, pısık oyunu gibi oyunlar sergilenerek ortama neşe katılır. Bazı zamanlarda ise tasavvufi muhabbetler yatsılıkta kendine yer bulur. Gecenin ilerleyen saatlerine doğru artık son sözler söylenir. Misafir eden ev sahibine teşekkür edilir. Evinin bolluk ve bereketli olması için dualar edilerek yatsılık gecesi sonlandırılmış olur. Komşuluk ve paylaşma geleneğinin en önemli öğelerinden biri olan yatsılık kültürü böylece sürüp gitmektedir.

BİN YILIN AŞKI

HASTEK KALESİ

Ağın Yenipayam köyü sınırları içerisinde yer alan Hastek Kalesi, bugünkü Keban Baraj Gölü'ne dik inen kayalıklar üzerinde oyularak ve büyük bir emek verilerek yapılmış olan bir kaledir. Kalenin 1018 yılında, Hristiyanlığın yayılma dönemlerinde Türkmen akınlarına karşı Romalılar ya da Bizanslılar tarafından, Kapadokya'daki yer altı kentleri gibi yapıldığı ileri sürülmektedir. Kalede, içerisinde yer alan tünellerin yanı sıra bir de kaya kilisesi bulunmaktadır. Hristiyanlığın ilk yıllarındaki baskı ve korkulardan dolayı gizlice ibadet edebilmek için yapıldığı düşünülen bu arkeolojik yapı suların çekilmesiyle tamamen gün yüzüne çıkmış durumdadır. Bu tarihi kaleyi ancak göl üzerinden kayak veya tekneyle gezmek mümkündür. Kale yapısal olarak Anadolu'da yer alan kale ve savunma yapılarından oldukça farklı bir görünüme sahiptir.

Hastek Kalesi ile ilgili ilk araştırmayı 118 yıl önce Berlinli Eski Çağ tarihçisi Haunt yapar. Haunt kalede yaptığı çalışmalarda on bir satırdan oluşan, bin yılın aşkı denecek kadar önemli Latince bir kitabe de keşfeder. Kitabe, Orta Anadolu'dan Hastek bölgesine gelin olarak geldiği düşünülen Roma kralının eşiyle ilgilidir. Roma kralının eşine büyük bir sevgi ve özlemle yazdığı kitabe şu şekildedir:

“Burada vaktiyle evlenerek memleketime getirdiğim iyi duygular taşıyan Athenais yatıyor. Bu mezarın önünden gelip geçenlerden onu bir gül ile ya da başka bir çiçekle onurlandıran tüm göksel güçler bağışlayıcı olsun. Fakat eğer bir başkası mezara zarar vermek amacıyla gelirse tüm yer altı tanrıları ona kötülük yapsın. Bunları yazan babasıyla aynı adı taşıyan Aeimaries'tir ve

kısa bir hayat sürmüş olan eşini severdi. Onun babası da benimle aynı adı taşıymaktaydı ve annesi Antonia da Lucius'un kızıydı.”

HAZAR GÖLÜ

VE BATIK KENT

Sivrice ilçesinde bulunan Hazar Gölü ve gölün altında kalan Batık Kent ile ilgili olarak yöre insanı tarafından birçok efsane ve hikâye anlatılmaktadır. Bu efsanelerin birine göre, çok eski zamanlarda Hazar Gölü'nün bulunduğu alanda büyük bir şehir yerleşkesi vardır. Bu şehirde yaşayanlar oldukça zengindir. Öyle ki bolluk içinde yaşadıkları arazileri uçsuz bucaksız, hayvan sürüleri ise sayısızdır. Lakin halk zengin olduğu kadar da cimridir. Eli dar olanın gönlü de dar olur misali kentte yaşayan insanların büyük bir çoğunluğu mutsuzdur.

Günün birinde yoksul olan ve dilencilik yapan bir kadın bu şehre gelir. Anlatılan bazı rivayetlere göre ise kadın Hızır Aleyhisselâm'dır. Kadın kapı kapı gezip bu şehirde yaşayan insanlardan bir avuç tuz ister. Kimse kadına tuz vermediği gibi bir de üstüne kadını azarlar. "Defol buradan!" diye çıkışan köylüler kadını oradan kovmak ister. O kadar insan içinden sadece şehirde yaşayan çok yaşlı bir teyze dilenci kadına tuz verir. Bunun üzerine dilenci kadın, "Bu gece sabaha kadar şu evin dışındaki bütün evler su altında kalsın," diye beddua ederek şehirden ayrılır. Sabah olduğunda tuz veren yaşlı teyzenin evi dışındaki bütün evler su altında kalarak yok olup gider. İşte Hazar Gölü'nün altındaki Batık Kent'in esrarı ve gizemi bölge halkınca bu efsaneye dayandırılır.

Doğunun incisi Hazar Gölü için anlatılan bir başka efsaneye göre, zamanında Batık Kent'in olduğu bölgede kimse tarafından bilinmeyen hamile bir kadın yaşamaktadır. Yoksulluk ve sefalet içinde bulunan bu kadının bir gün evinde hiç yiyeceği kalmaz.

Açlıktan ölecek hale gelir. Çaresiz Hazar Gölü'nün bulunduğu bölgede bir köye gider. Köyün her yerinden taze ekme ve yemek kokuları gelmektedir. Hamile ve aç olan kadın o köyde bulunan bütün evleri dolaşarak ekme ister. İster istemesine ama kimse kadına yiyecek bir şey vermez. Kadın en sonunda beddua ederek bağırır: "Bu köy tez zamanda su keser, ben de taş keserim!" Yüce Allah tarafından kadının bedduası kabul olur. Her tarafı sular kaplar ve köy sulara gömülerek yok olup gider. Hamile kadın ise yere uzanmış bir şekilde taş kesilir. Bugün Hazar Gölü'nün altında kalan yerleşim yerinin o köy olduğuna, gölün güneyinde bulunan Hazar Baba Dağı'nın hamile kadını andıran zirvesinin o taş kesen kadın olduğuna inanılmaktadır.

KİLİSE ADASI

EFSANESİ

Hazar Gölü'nün güney kıyısında bulunan Kilise Adası arkeolojik alan ve doğal sit alanı olarak tescilli bir yerdir. Tarihi kalıntılar su yüzeyinden bakıldığında çok net olmasa da görülebilmektedir.

Hazar Gölü'nün güney kıyılarına yakın bulunan bir adanın en yüksek yerinde 11. yüzyıldan önce inşa edilmiş olan ve müstahkem bir kale ya da şato özelliği taşıyan bir manastır ya da kilise bulunmaktaydı. Bir müddet Katoliklik merkezi de olan bu kilise 12. yüzyıl başlarında Türklerin eline geçtikten sonra Rumkale'ye taşınmıştır. Fakat bazı kutsal eşyalar barındırdığı

inancından dolayı önemini sular altında kalana kadar korumuştur. İşte bu kilise ya da manastırın etrafında ada üzerinde kurulmuş olan Gölcük köyünün 19. yüzyıl başlarında 50-60 haneli olduğu bilinmektedir. Burada yaşayanların ise dokumacılık, boyacılık, terzilik gibi işlerle uğraştıkları anlaşılmaktadır. Ayrıca gölün etrafında tarla ve bahçelerin bulunduğu da söylenmektedir. Bu alanların suların yükselmesinden sonra kıyıya taşındığı ve 1900'lü yılların başına kadar varlığını sürdürdüğü anlatılmaktadır. İlerleyen yıllarda tektonik hareketlerden dolayı çökmeler yaşandıkça su da zamanla yükselmiştir. Adanın en yüksek yerine yapılmış olan kilise ise adanın sularla kaplanmasından sonra bir müddet göl ortasında kalmış, daha sonra harabe hâle gelerek yıkılmıştır.

1600'lerin başında Polonyalı seyyah Simeon, gölün içinde Surp Nişan adını taşıyan bir kilise ile bir köyün olduğunu ifade eder. Simeon Seyahatname'sinde sandalla adadaki köye gittiğini, akşam ayinine katıldığını, burada saklı bulunan ve kutsal sayılan haçı ricası üzerine kendisine gösterdiklerini yazar. Yine 17. yüzyılda Evliya Çelebi eski devirlerde Hristiyan milletinin taptığı altın çullu bir merkebin mumyalanıp bu manastırın içinde yerin altına saklanmış olduğunu belirtir. Araştırmacı İshak Sunguroğlu ise burada Hz. İsa'nın yıkandığı taştan bir leğenin bulunduğunu söyler.

Tarihi Kilise Adası ile ilgili birçok efsane de anlatılmaktadır. Bunlardan birisi şu şekildedir:

Uzun yıllar önce, Hazar Gölü'nün kıyısında Türklerin ve Ermenilerin birlikte yaşadığı zamanlarda gölün tam ortasında yer alan adada bir kilise vardır. Kilisede yaşlı papaz ve kızı yaşamaktadır. Günün birinde çarşı pazara gitmek için teknesiyle kıyıya gelen papazın kızı bir Türk genciyle karşılaşır, tanışır. Gel vakit git vakit derken birbirlerine sevdalanırlar. Lakin bu sevdanın imkânsız

olduğunu, ailelerinin bu duruma karşı çıkacağını çok iyi bilmektedirler. Yine de gönüller söz dinlemez papazın kızı ve yağız Türk genci gizli gizli buluşmaya devam ederler. Kız her gece babası uyuduktan sonra kilisenin bahçesine çıkıp elindeki feneri sallar, kıyıda kızın fener ışığını gören genç ise yüzerek kızın yanına gider. Geç vakitlere kadar beraber vakit geçirirler. Sabah olunca genç tekrar yüzerek kıyıda köyüne döner. Bir zaman sonra kıyıda yaşayan bir Ermeni bu durumu görür, hiç vakit kaybetmeden gidip adada yaşayan papaza durumu anlatır. Papaz hiddetlenir, kızının Müslüman birine gönül vermesine çok kızar ve o gece uyumayarak kızının bahçeye çıkmasını bekler. Vakit gece olunca papazın kızı babasının uyuduğunu düşünüp bahçeye çıkar ve feneri sallamaya başlar. Kıyıda duran yağız genç ışığı görür görmez yine yüzmeye başlar. Bir köşede durumu izleyen papaz bahçeye inerek kızını odaya kilitler. Feneri sallamaya kendisi devam eder. Papaz sürekli olarak yerini değiştirir durur. Bir o baştan feneri sallar, bir bu baştan. Işığa ulaşmaya çalışan gencin artık yüzecek dermanı kalmaz ve bir süre sonra Hazar Gölü'nün sularında boğulur gider. Bu acıya dayanamayan papazın kızı da kendini gölün serin sularına bırakarak yaşamına son verir. Böylece bir gönül hikâyesi daha son bularak yüz yıllar boyunca anlatılmaya başlar.

Türkülerle Elazığ

AĞLADI YAR AĞLADI

Ağladı yar ağladı
Karaları bağladı yar dılo can
Yare yalan söyledim
Yalanlara aldıandı yar dılo can

Ağlarken yar ağlamadı
Derdime derman olmadı
Yar bana gardaş olmadı yar dılo can
Ağlarken yar ağlamaz
Derdime derman olmaz
Yar bana gardaş olmaz yar dılo can

Bağladı yar bağladı
Kara gözlü karayı yar dılo can
Aldı benim gönümümü
Bir zalıma bağladı yar dılo can

Ağlarken yar ağlamadı
Derdime derman olmadı
Yar bana gardaş olmadı yar dılo can
Ağlarken yar ağlamaz
Derdime derman olmaz
Yar bana gardaş olmaz yar dılo can

Görmedi yar görmedi
Gözüm yarı görmedi yar dılo can
Yare ömrümü verdim
Kıymetimi bilmedi yar dılo can

HÜSEYİNİK

TÜRKÜSÜ

EFSANESİ

Tarihi Harput–Hüseynik şehir yolu bugünkü Ulukent Mahallesi'nden başlayıp Harput'ta sonlanan mevkiinin adıdır. Asırlar boyunca kervanların Harput'a ulaşmak için bu tarihi yolu kullandıkları bilinmektedir. Anadolu'nun en güzel türkülerinden biri olan "Hüseynik" türküsünün hikâyesi de bu tarihi şehir yolunda yaşanmıştır. Rivayetlerden birine göre hikâyesi şöyledir:

1892 yılında, Harput'ta yakışıklılığı ve mertliğiyle ün salan ve herkes tarafından çok sevilen postane müdürü Akif bey Hüseynik'te oturan, sabahları Harput'a çıkan kendine has biridir. Akif'in Ati Hanım adında bir kız kardeşi vardır. Bir kardeşleri de Musul'da olduğundan kardeşler birbirine aşırı düşkündür. Öyle ki Ati Hanım, bir dolu sevdalısı olan abisini herkesten kıskanmaktadır. Akif'in Lütfü adında bir de arkadaşı vardır. Lütfü, Akif'in müdürlüğü döneminde postanede telgrafçı olarak görev yapmaktadır. Akif'in çok sevdiği şahsiyetlerden biridir.

Akif hiç beklenmedik bir zamanda Hüseynik'ten Harput'a çıkarken yolda kalp krizi geçirir ve olduğu yerde vefat eder. Ölüm olayı tez zamanda duyulunca bütün şehir günlerce gözyaşı döker, ağıtlar yakar. Akif'e yakılan bu ağıtları duyan Saçlızade Hacı Vehbi Efendi güftesiyle ve bestesiyle Akif'in türküsünü yazar. Böylelikle "Hüseynik Türküsü" halkın dilinde yıllardır söylenip durur:

Hüseyinik'ten çıktım şehir yoluna
Can ağrısı tesir etti koluma
Yaradanim merhamet et kuluna
Yazık oldu yazık şu genç ömrüme
Bilmem şu feleğin bana kasti ne
Telgrafın direkleri sayılmaz
Ati Hanım baygın düşmüş ayılmaz
Böyle canlar tenesire konulmaz
Lütfü gelsin telgrafın başına
Bir tel versin Musul'da kardaşıma
Bu gençlikte neler geldi başıma

KARALEYLEK

KANYONU

EFSANESİ

Karaleylek Kanyonu Elâzığ ilinin Baskil ilçesi sınırlarında bulunan Kumlularla köyünde yer almaktadır. Kanyonun il merkezine uzaklığı 74 kilometredir. Baskil ilçesi üzerinden karayolu ile ulaşım sağlanabilmektedir. Fırat Nehri ve Karakaya Baraj Gölü'nün birleştiği noktada bulunan Karaleylek Kanyonu, ismini endemik bir tür olan ve bölgede yaşam süren karaleyleklerden almaktadır. Ayrıca yöre halkı tarafından Karaleylek Kanyonu'nun eski adının "Kelleklik" olduğu söylenir. Yörede yaşayan Mustafa amca o bölgeye eskiden Kelleklik denilmesinin nedenini şöyle açıklar: "Eski zamanlarda insanlar tam da Karaleylek Kanyonu'nun bulunduğu yerden karşıya, Fırat'ın ötesine Kellek ile geçtikleri için buraya Kelleklik ismi verilmiştir."

Bu kanyonun sahip olduğu doğal güzelliklerin yanı sıra yerel halk arasında anlatılan bir dolu efsanesi de bulunmaktadır. Anlatılan bir efsaneye göre zamanın birinde yağız bir genç, sevdasına tutulduğu yârenini görmek için neredeyse her gün Fırat suyunun üzerinden karşıya geçer. Tabi bu yolculuğu az önce bahsettiğimiz kellek ile gerçekleştirir. Yağız genç bir an önce sevdalığını kaçırma düşüncesi içindedir. Detaylıca bir plan hazırlar. Günü gelince daha önceden belirledikleri bir vakit karşıya geçmek üzere hareket eder. Zaman ikindi vaktidir ve Fırat her zamanki gibi azgın bir şekilde akmaktadır. Yağız genç ne pahasına olursa olsun karşıya geçmek için kararlıdır. Fakat Fırat bu geçişe izin vermez. Genç, kellek alabora olunca sulara karışıp gider. Bir sevda daha yarım kalır. Böylece Kelleklik bir sevdanın efsaneye dönüşmesine şahitlik eder ve sevdaların akıp Fırat'ın suyuna karıştığı bir yer olur.

Kanyonun yer aldığı coğrafyada yaşayan insanlar karaleylek ile ilgili de bir inanışa sahiptir. İnanışa göre, her yıl bahar aylarında havaların ısınmasıyla birlikte uzak diyarlardan Fırat kenarına gelen karaleyleklerin ağızlarında siyah bir cisim var ise bu durum o yılın bereketsiz, huzursuz, çorak bir yıl olacağına, bazı olumsuz durumların yaşanacağına işarettir. Eğer karaleyleğin ağızında beyaz görünlü bir cisim veya yiyecek var ise o yılın bolluk ve bereket içinde geçeceğine, huzur olacağına inanılmaktadır.

Efsanelerin yanı sıra dokuz bin yıllık geçmişi olduğu düşünülen Karaleylek Kanyonu'nun sahip olduğu tarihi gerçekliklerden de bahsetmek gerekir. Kanyona yönelik bilimsel çalışmalar devam etmekte olup tüm bulgular tahmin niteliği taşımaktadır. Bu bölgenin insanoğlunun mağara yaşamından tarıma geçişinin olduğu ilk yerlerden biri olduğu düşünülmektedir. Şu anda Karakaya Barajı'nın suları altında kalan Cafer Höyük'ün alana çok yakın olması bu durumu ispatlar niteliktedir. Kanyonda bulunan mağaraların neredeyse tamamında insanoğlunun yaşadığına dair kanıtlar bulunmaktadır. Birçok şekil, kabartma, sembol, oylum kısmen kök boya çizimleri tarihin izlerini bizlere yansıtmaktadır. Gerekli bilimsel çalışmalar henüz gerçekleştirilmemiş olsa da bir mağara içinde bulunan fırının, insanoğlunun ekme yapımında kullandığı ilk ateşli fırınlardan biri olma ihtimali oldukça yüksek görünmektedir. Yaban hayatına da ev sahipliği yapan bu doğal ve tarihi kanyon endemik bir tür olan karaleyleklerin yanı sıra nesli tükenme tehlikesiyle karşı karşıya kalan ve bilinen en büyük baykuş türü olan puhu kuşuna da ev sahipliği yapmaktadır.

KEBAN BARAJI

TARİHİ VE ÖNEMİ

Binlerce yıldır akıp giden Fırat Nehri'nin üzerine kurulu Keban Barajı on yıl süren inşaatın ardından 1975 yılında hizmet vermeye başlamıştır. Bugün ülkemizin ikinci büyük barajı konumunda olan bu tesis elli yıla yakın bir zamandır ülkemizin enerji ihtiyacının büyük bir kısmını aralıksız bir şekilde karşılamaktadır. Türkiye'de sanayi hamlesinin başlangıcı olarak gösterilen Keban Barajı binlerce aileye iş imkânı da sağlamıştır. Bugün baraj üzerinde yer alan alabalık üretim çiftlikleri bölgeye önemli bir ekonomik girdi kazandırmaktadır. Keban Baraj Gölü sahasında üretilen alabalık kotası dünyada ikinci sırada yer alır. Aynı zamanda baraj üzerinde bulunan seyir tepesi turistlerin ilgisini çekmeye devam etmektedir.

Keban Barajı sadece elektrik enerjisi ve kalkınma sağlamakla kalmaz kültürel birikime de büyük bir katkı sağlar. Kurtarma kazaları sırasında elde edilen arkeolojik malzemeler bugün Türkiye'nin en önemli kültürel varlık envanterinin bir kısmını oluşturur. Bu kazılardan çıkarılan arkeolojik malzemeler Elazığ, Malatya ve ODTÜ'nün arkeoloji müzelerinde sergilenmektedir.

Keban Barajı'nın inşaatı sırasında, başta Fransızlar olmak üzere birçok yabancı uyruklu insan ilçeye gelip yerleştiğinden ilçe sosyal etkinlik alanlarında da birçok yenilik görmüştür. Tenis kortları, spor sahaları, sinema bunlardan bazılarıdır. Ayrıca Keban Baraj Gölü'nün kapladığı alan sebebiyle, baraj altında kalan arazilerin tapu sahibi köylü vatandaşlara büyük bir gelir sağladığı bilinmektedir. Baraj parası adı altındaki ödenek ile toprakları su altında kalan arazi sahipleri Elâziğ il merkezinde birçok iş yeri ve sanayi kolu

açmışlardır. Bu da kalkınma anlamında ciddi bir artış sağlamıştır. Ancak Keban Barajı kalkınma ve gelişme anlamında bu denli büyük katkılar sağlamış olsa da binlerce yıldır var olan yerleşim yerlerini de alıp götürdüğü bir gerçektir.

MASARA KALESİ VE ZİNDANLARI

Masara Kalesi ve Zindanları, Elâzığ'ın Baskil ilçesi Suyatağı köyü Kale mezrasında bulunmaktadır. Fırat Nehri, şimdiki adıyla Karakaya Baraj Gölü kenarında konumlanan bu kalenin il merkezine uzaklığı ise 82 kilometredir. Masara Kalesi ve Zindanları sahip olduğu jeopolitik konum sebebiyle son yüzyıla kadar önemini korumuştur. İlk olarak Urartular Dönemi'nde inşa edilen bu yapıların üç bin yıldan fazla tarihi geçmişi bulunmaktadır. Bu zindanları ve

kaleji asıl önemli kılan can alıcı nokta ise Anadolu Selçuklu Sultanı Alâeddin Keykubad'ın bu zindanlarda tam sekiz yıl kalmış olmasıdır. Alâeddin Keykubad 47 yıllık ömrünün sekiz yılını bu zindanlarda esir olarak geçirmiştir. Kardeşi Keyhüsrev onu taht kavgası sebebiyle önce Ankara Kalesi'ne hapsedirmiş, ardından Fırat'ın doğusundaki Masara Kalesi'nde yer alan zindanlara attırmıştır. Bu bilgi dünyaca ünlü teolog ve felsefeci Ab-ül Farac'ın kitaplarında da yer almaktadır. Ayrıca 2009 yılı temmuz sayısında, Masara Kalesi ve Zindanları'nı kapak fotoğrafı yapan NTV Tarih Dergisi de bu konuyu işlemiştir. Dergideki köşe yazısında Bünyad Dinç, Anadolu'nun asıl başlangıç noktasının bu zindanlar olduğunu ifade eder. Çünkü Alâeddin Keykubad sekiz yıllık esaretin sonrasında devletin başına geçer ve adeta bir şahlanışa geçerek başarıdan başarıya koşar. Dolayısıyla bu kale Türk tarihi açısından çok büyük bir öneme sahiptir.

Günümüzde, Fırat Nehri'nin ve baraj gölünün çekilmesiyle bu zindanlara yürüyerek ulaşım sağlanabilmektedir. Kolaylıkla ulaşılan Masara Kalesi ve Zindanları ziyaretçilerini ağırlamaya devam etmektedir ve Alâeddin Keykubad'ın baktığı açıdan tarihi Sivas yolunu da seyretme deneyimini yaşamak hâlâ mümkündür.

MERYEM ANA KİLİSESİ

Anadolu'nun en eski mabetlerinden biri olan Meryem Ana Kilisesi; Kızıl Kilise, Süryani Kilisesi ve Yakubi Kilisesi adlarıyla da anılmaktadır. M.S. 179 yıllarında inşa edilen kilisenin o dönemde putperestler tarafından putları saklanmak için kullanıldığı bilinmektedir. Daha sonrasında ise Yakubi Hristiyanlarının burayı kiliseye çevirmiş olduğu ifade edilmektedir.

Harput Meryem Ana Kilisesi bugün 1834 yaşındadır. Ayakta olan en eski kiliseler arasında gösterilmektedir ve mucizevî kiliseler arasında olduğuna inanılmaktadır. Bir inanışa göre, Harput Meryem Ana Kilisesi sinir hastalıklarına, akıl hastalıklarına, kadın hastalıklarına ve özellikle de çocuğu olmayan kadınlara iyi gelen bir yer olarak kabul edilmektedir.

Ayrıca Harput Meryem Ana Kilisesi'nde her yıl 15 Ağustos tarihinde "Üzüm Bayramı" kutlanmaktadır. Elâziğ üzüm kenti olduğu için üzümler üzerine bereket duası okunmaktadır. Buradaki amaç Elâziğ'in ekonomik ve ticari yönden kalkınabilmesini sağlamaktır. Dua sonrasında gelen üzümler ise halka dağıtılır ve kutlama son bulur.

Türkülerle Elazığ

BAHÇEYE İNDİM Kİ GÜLLERİ DEREM

Bahçeye indim ki gülleri derem
Gül değil meramım yarimi görem
Yar orda ben burda ben nere gidem

Ah yörü yörü yörü boynan dolanam
Sen uyu ben uykulardan uyanam
Senin hasretine nasıl dayanam

Bahçeye indim ki sıradır taşlar
Al yeşil giyinmiş selvi (servi) ağaçlar
İnsan sevdiğine canlar bağışlar

Ah yörü yörü yörü boynan dolanam
Sen uyu ben uykulardan uyanam
Senin hasretine nasıl dayanam

Bahçeye indim ki taş bulamadım
Bir yüzük yaptırıp kaş bulamadım
Kendime münasip eş bulamadım

Ah yörü yörü yörü boynan dolanam
Sen uyu ben uykulardan uyanam
Senin hasretine nasıl dayanam

GÜL BAHÇESİNDE

DÖRT YÜZYIL

EFSANESİ

Meryem Ana Manastırında bir rahip, odasında dinî bir kitap okumaktadır. Okurken şöyle bir cümle ile karşılaşır: “Tanrı’nın yanında bin yıl, bir yıl kadardır. Bizim için çok uzun olan zamanlar Tanrı nezdinde çok kısadır.” Rahip okuduğu bu yazının gerçek olamayacağını düşünür ve kitabı okumayı bırakıp manastırın bahçesine doğru yürür. Öğlen vaktidir, bahçedeki bir gül ağacının altına oturur ve bir bülbülün ötüşüyle kendinden geçerek uykuya dalar. Uyandığında güneş batmak üzeredir. Hemen manastıra doğru ilerler. Manastırın girişi kapalı olduğu için kapıyı çalmaya başlar. Bir süre sonra biri gelip kapıyı açmadan, “Sen kimsin?” diye sorar. Bu soruya rahip çok sinirlenir, “Yahu, kim olacağım? Aç şu kapıyı, hem sen de kimsin? Ben seni tanımıyorum,” der. Kapıdaki rahibi tanımayan görevli kilisenin rahibini çağırır. Gelen rahip de dışarıdaki rahibi tanımaz. Bu duruma çok sinirlenen kapıdaki rahip, “Ben bu kilisenin rahibiyim. Bahçede uyuyakalmışım. Döndüğümde kapıyı kapanmış buldum. Ve beni tanımayan sizlerle karşılaştım. Burada neler oluyor? Sizler de kimsiniz?” diye bağırır. Bunun üzerine kilisedeki rahip durumu başrahibe anlatır. Başrahip de bizim rahibi tanımaz, o da sakın bir şekilde başından geçenleri tekrar anlatır, “Odamda kitap okuyordum. Kitapta, Tanrı’nın yanında bin yıl, bir yıl gibidir, diye yazıyordu. Bu nasıl olur diye düşünmek için öğleyin bahçeye çıktım. Bir bülbülün ötüşüyle uyumuşum. Uyandığımda akşam olmuştu. Ben de manastıra geri döndüm. Ve karşıma çıkan sizleri de tanımıyorum. Burada neler oldu? Arkadaşlarım nereye gitti?”

Başrahip durumu anlar ve kapıyı açar. Başrahabin odasına geçerler. Manastırın kütüğünü alıp bakmaya başlarlar. Manastır kütüğünde dört yüzyıl öncesi için şöyle yazmaktadır: “Manastırımızın rahibi öğleyin manastırdan ayrıldı ve bir daha geri dönmedi.” Bunun üzerine manastırın başrahibi bizim rahibe, “Sen, o kitaptaki sözden şüphe ettiğin için bu olay başına gelmiş. Aradan dört yüzyıl geçmiş. Allah'ın işine akıl sır ermez. Sen bir daha imanından şüphe etme,” der ve kendisine manastırda kalacak bir yer verir.

MOR AHRON

MANASTIRI

EFSANESİ

Mor Ahron Manastırı, Elâziğ ilinin Baskil ilçesi Işıklar köyü sınırları içerisinde yer alır. Buranın il merkezine uzaklığı 84 kilometredir. Manastır 1560 rakımlı Muşar Dağı'nın zirve noktasındadır. Yapının üst kısımları çökmüş olsa da genel anlamda ayakta kalmayı başarmış kültürel bir mirastır. Ayrıca bu manastır Süryaniler için kutsal sayılmaktadır. İnanışa göre, 28 Mayıs'ta buraya gelen bekâr kızların kismetleri, kaderleri açılmaktadır. Manastırla ilgili bir diğer önemli hikâyecik ise dünyaca ünlü teolog ve felsefeci Abu'l Farac'ın bir dönem burada yaşadığına ve kitap yazdığına dairdir. Bu bilgi Türk Tarih Kurumu'nun basmış olduğu iki ciltlik "Abu'l Farac Tarihi"nde de yer almaktadır.

Yapının inşasıyla ilgili elde edilen bilgilere göre, Mor Ahron Manastırı Roma İmparatoru I. Konstantin tarafından Aziz Mor Ahron için M.S. 329 yılında inşa edilmiştir. Anlatılan bir efsaneye göre ise manastırın inşasına dair ilginç detaylar bulunmaktadır. Aziz Mor Ahron (M.S. 219) Urfa'nın Suruç kazasında doğmuştur. Süryani bir din adamıdır. Aziz Mor Ahron, Roma İmparatoru I. Konstantin'in hasta kızını iyileştirmiş, buna istinaden İmparator, Aziz Mor Ahron'a imparatorluğunun yarısını teklif etmiştir. Mor Ahron ise Büyük Konstantin'den kendisinin yaşadığı kutsal dağ üzerinde bir manastır inşa etmesini istemiştir. Manastırın inşa edilme hikâyesi bu şekilde rivayet edilmektedir.

Türkülerle Elazığ

AL EYVANDA HAN KALMADI

Al eyvanda han kalmadı
Beylikte sultan kalmadı
Sende bende hal kalmadı

Oy oy oy yandım elinden
Tutaydım saraydım ince belinden

Al eyvanın han yokuşu
Söküldü mestin dikişi
Ömre bedel bir gülüşü

Oy oy oy yandım elinden
Tutaydım saraydım ince belinden

Al eyvanda hal işlerim
Hançerimi gümüşlerim
Hem severim hem düşlerim

Oy oy oy yandım elinden
Tutaydım saraydım ince belinden

ŞEYH HASAN

ABDAL TARİHİ MEZARLIĞI *EFSANESİ*

Baskil ilçesine bağlı Şeyh Hasan köyünün Uzunoklar mezarında bulunan Teslim Abdal Mezarlığı, Anadolu inanç sistemini en iyi şekilde sergileyen mezar taşlarını bağrında barındırmaktadır. Karakaya Baraj Gölü'nün su seviyesi çekildikçe, gün yüzüne çıkan bu tarihi değerlerimiz eşi benzeri olmayan bir örnek teşkil etmektedir.

Tarihi mezarlığın bulunduğu Baskil ilçesi Şeyh Hasan köyü, 800 yıl boyunca Orta Asya'da bulunan Hoca Ahmet Yesevî dergâhından gelen Anadolu erenlerinin sayesinde bölgede kurulan bir yerleşim merkezidir. Bugün bile kaynaklarda yer almamasına rağmen Ahmet Yesevî soyundan olduğuna inanılan Şeyh Ahmet Dede Türbesi bu köyde yer almaktadır. Şeyh Hasan köyünde Ahmet Yesevî ile ilgili efsaneler de anlatılmaktadır.

Efsanelerden birine göre, günün birinde Pir-i Türkistan Hoca Ahmet Yesevî, dut ağacından olan asasını gökyüzüne fırlattıktan sonra Şeyh Hasan ve Şeyh Ahmet isimindeki iki yeğenini yanına çağırır. Onlara, "Gidin ve dut ağacından olan asayı bulun. Asayı bulduğunuz yere onu dikin ve orada köyünüzü kurun," der. Bunun üzerine iki kardeş yola düşer. Fırat boylarına kadar giderler. Kardeşlerin büyüğü olan Şeyh Ahmet asayı bulur ve bulunduğu yere asayı diker. Köylerini oraya kurarlar. Zamanla büyüyen ve Türkmen köyü olan bu bölgeye Şeyh Ahmet Dede kardeşini çok sevdiği için kardeşinin adını verir. Şeyh Hasan köyü 800 yılı aşkın bir süredir bu isimle anılmaktadır.

Şeyh Hasan köyünde bulunan Teslim Abdal tarihi mezarlığında yapılan çalışmada ise 147 adet mezar taşının olduğu saptanmıştır. Birçoğu âlim, ulema ve askeri şahsiyetlere ait olduğu tespit edilen bu mezarlık, günümüze kadar ulaşabilen en önemli tarihi varlıklarımız arasında yer almaktadır.

Anlatılan bilgilere ve bazı kaynaklara göre tarihi mezarlığın olduğu bu bölge, Baskil ilçesinde bulunan Masara Zindanları'nda sekiz yıl tutsak kalan Selçuklu sultanlarından Alâeddin Keykubad'ın ordularının konakladığı alan olarak bilinmektedir. Şeyh Hasan köyü; Teslim Abdal, Derviş Ali, Kalender Abdal, Kul Mustafa gibi kıymetli ozanların yetiştiği ve birçok tarihi varlığın bulunduğu yer olarak ziyaretçilerini bekliyor.

SAKLIKAPI

KANYONU

EFSANESİ

Son zamanların turizme kazandırılan en önemli noktalarından biri olarak ifade edilen Saklıkapı Kanyonu zorlu ve bir o kadar da eğlenceli parkuru ile Yukarı Fırat'ın yeni göz bebeği olmuştur. Kanyon, Elâzığ ilinin Baskil ilçesi Akuşağı köyünde bulunmaktadır. İl merkezine 72 kilometre uzaklıkta olan kanyona ulaşım karayolu ile sağlanabilmektedir. Eski bir deniz tabanı olan bu kanyon bilim adamlarının tespitine göre 45 milyon yaşındadır. Kanyon boyunca yürürken hemen hemen birçok alanda fosillere rastlamanız da söz konusudur. Son zamanda yapılan çalışmalara göre, kanyonda insanoğlunun yaşamış olduğu mağaralar ve yaşam alanları da yer almaktadır.

Saklıkapı Kanyonu'nun uzunluğu 6,3 kilometredir. Akuşağı köyünde başlayan yolculuk Fırat Nehri ile son bulmaktadır. Kanyon boyunca eşine az rastlanır coğrafi yapıları sıklıkla görmek mümkündür. Yaz mevsiminin belli bir dönemi hariç kanyon içerisinde her zaman az miktarda da olsa su akmaktadır. Tabii bu durum manzarayı daha keyifli hale getirmektedir. Ayrıca Saklıkapı Kanyonu hakkında yöre halkı tarafından birçok efsane ve rivayet anlatılmaktadır.

Anlatılan efsanelerden birine göre, zamanın birinde Saklıkapı'da güvercinlik denilen bölgede ilginç bir topluluk yaşar. Bu toplulukta yaşayanlar sadece güvercin yiyerek beslenir. Neredeyse bütün kültürlerde ilahi bir olay ya da varlıkla özdeşleştirilen ve kötülüklerden korunmanın, huzura kavuşmanın, barışın, saf sevginin, yuva kurmanın sembolü olan güvercinleri yeme âdeti

sürüp gidince bölgede yaşayan insanlar bir zaman sonra helak olup taş kesilir. Bu bölgede yer alan peri bacalarına benzer, tek gözlü insanı andıran coğrafik yapıların da helak olan topluluğun insanları olduğu düşünülür.

Yine rivayetlerden birine göre, Saklıkapı Kanyonu içerisinde çok yüksek bir yerde bulunan üç odalı kaya mezarının Bizans kralının kızına ait olduğu iddia edilir. Hikâyesi ise şu şekildedir:

Kralın kızının güzelliği dünyalara bedeldir. Bir gün nazara gelen kralın kızı çocuk yaşta vefat edince kral üzüntüsünden onun mezarını çok yüksek bir yere yaptırır. Böylece nazarın ve kötü bakışların oradan uçup gittiğine inanılır ve yeryüzünde hiç kimsenin kralın kızı kadar güzel olmaması sağlanmış olur.

Bu efsanelerin yanı sıra Saklıkapı yürüyüş alanı üzerinde bulunan mağarada yer alan cennet ağaçları ters bir şekilde büyüyerek yeşillenmiştir. Toprak ile bağlantısı olmayan bu cennet ağaçlarının hayat kaynağı olduğuna ve kutsal bir yanının bulunduğuna yöre halkı tarafından inanılmaktadır.

TOMİSA KALESİ

3500 YILLIK KİTABE

EFSANESİ

Tomisa Kalesi, Elazığ ili Baskil ilçesi Topaluşığı köyü sınırları içerisinde yer almaktadır. Kömürhan Köprüsü'ne yaklaşık olarak 800 metre mesafededir. Kale, Fırat'ın güzelliğini eşsiz bir şekilde görebilen bir noktada, sarp bir kaya üzerine yapılmıştır. Tomisa Kalesi Urartular Dönemi'nde inşa edilmiştir ve üç bin yıldan uzun bir tarihi geçmişe sahiptir. Kaleyi asıl önemli kılan tarafı ise Urartuların batıdaki en son noktası yani en son yapısı olmasıdır. Öyle ki Urartular Fırat'ın ötesine geçememişlerdir.

Kalenin hemen alt kısımlarında, Habib Uşağı köyünde Kral Haldî'nin Melitihalılar zaferinden sonra yazdırıldığı çok önemli bir kitabe bulunmaktadır. Fakat 1987 yılında Karakaya Baraj Gölü'nün yapılmasıyla büyük bir kaya parçasına yazılı 3500 yıllık kitabe Fırat'ın suları altında kalmıştır. Kitabenin bir kısmında şu ifadeler yer alır:

Tanrı Haldi ilerledi, onun silahları öldürücüdür.

Şahu'nun oğlu Melitihalilerin kralı Hilaruada

Argıştı'nin oğlu Sarduri'nin önünde baş eğdi

Haldi güçlüdür, Haldî'nin silahları güçlüdür

Argıştı'nin oğlu Sarduri ilerledi Sarduri şöyle dedi

Fırat pürüzsüzdü, durgundu

Oradan karşıya geçen hiçbir Urartu kralı yoktu.

Ben Tanrı Haldî'ye dua ettim, Urartu Tanrıları Teişeba'ya

Şivini'ye dua ettim. İstekte bulundum. Tanrılar beni dinlediler. Bana yol açtılar Tumuşki önünde askerlerimin arasında karşıya geçtim.

Aynı günde ülkeye doğru ilerledim. Kawala'nın güneyini aldım.

Melitia'nın kuzeyinde dağlık bölge olan Karniş'i'ye dek vardım.

Zabşa'nın gerilerindeki Muşani'ye dek gittim. On dört kale ve yetmiş kenti bir günde ele geçirdim.

Kaleleri yerle bir ettim, kentleri yıktım. Elli savaş arabası ele geçirdim.

Savaştan dönerken tahkim edilmiş olan Hilaruada'nın Kralı kenti Sase'yi muhasara ettim, savaşı aldım. Eşya, erkek, kadınları oradan alıp yurduma getirdim.

Sarduri şöyle der: İçeri girip emrettim. Melitia muhasara edilsin. Hilaruada geldi, önümde ayaklarıma kapandı ve kendini affettirmek istedi.

Merhamet gösterdim altın, ganimet ve eşyayı Urartu'ya taşıdım.

Onu vergiye bağladım.

Dokuz kaleyi o ülkeden ayırıp kendi topraklarıma kattım.

Huzana, Yaurani, Tumuşki, Wasini, Maniuni, Arusi, Qulbitarrini, Taşe

Qurena'nın Taşesi, Meuiani, Haldi'nin yüceliği ile Argıştı oğlu Sarduri güçlü kraldır, yüce kraldır. Urartu'nun kralıdır. Tuşpa şehrinin prensidir.

Sarduri der ki: Her kim bu yazıtı tahrip ederse, her kim suç işlerse her kim saklarsa, her kim başkasına bunları yaptırıp gel tahrip et derse Tanrı Haldi, Tanrı Teişeba, Tanrı Şivini ve bütün Tanrılar onu güneşin altından yok etsinler.

ULU CAMİİ

EFSANESİ

Artuklu hükümdarı Fahreddin Karaaslan tarafından 1156–1157 yılları arasında yaptırılan Harput Ulu Cami tam olarak 865 yıldır ayakta durmaktadır. Sahip olduğu eşsiz mimarisi kadar minaresinin eğikliğiyle de ünlü olan Ulu Cami, Anadolu'da bulunan en güzel camilerden birisidir. Çeşitli efsanelere konu olan minaresi doğuya doğru 7 derece eğik durmaktadır ve 3,5 derece eğik duran İtalya'daki Pisa Kulesi'nden daha yatık bir açıya sahiptir.

Ulu Cami minaresinin ve bahçesindeki dut ağacının eğri oluşu ile ilgili halk arasında anlatılan bir efsaneye göre, cami minaresi bilinçli olarak eğik yapılmıştır. Bir rivayete göre de bu eğri duruşun sebebi depremlerin minareye zarar vermesidir. Başka bir efsaneye göre ise iki arkadaş, bir kandil gecesini Ulu Cami'nin bahçesinde otururken olağandışı bir olaya tanıklık eder. Arkadaşlardan biri mihrabın önünde bulunan dut ağacının eğilip kalktığını, secde ettiğini; diğeri ise caminin minaresinin eğilip kalktığını, secde ettiğini görür. İkisi de gördükleri karşısında hayrete düşerek oradan uzaklaşır. O günden sonra minare ve dut ağacı eğik bir şekilde durmaya devam eder.

Türkülerle Elazığ

AYRILIK TAŞIR İÇİNDE

Trenlerde buruşuk yüzlü insanlar
Trenlerde yalnızlık vardı akşamlar
Köylüler bozkır damlacıkları
Trenlerde sessiz akşamlar

Sallana sallana aşk içinde
Bir o yana bir bu yana
Dertlenir durur sevda türküleri
Bir o yana bir bu yana

Trenler tren rayları içinde
Akşamın derinliği peşinde
Köylüler bozkır damlacıkları
Ayrılık taşır içinde

VIŞNE MERMERİ

ELAZIĞ'IN DEĞERİ

Alacakaya ilçesinde çıkarılan, Elâzığ'a özgü vişneçürüğü mermeri Türkiye'de ve dünyanın birçok noktasında evleri, yapıları ve mekânları süslemektedir. İlk kez IV. Murad tarafından yaptırılan Çakmakkaya köyündeki tarihi Han'da kullanılan Alacakaya mermeri o günden bugüne birçok yapıyı süsleyerek Anadolu'nun renklerini yansıtmaya devam eder. Yine Amerika'da bulunan Beyaz Saray, Çankaya Köşkü, İtalya ve Dubai'deki yedi yıldızlı oteller, Mekke'deki Safa ile Merve arasında bulunan alan vişneçürüğü mermerin süslediği sayısız yerlerdendir. 1984 yılından itibaren endüstriyel üretimi gerçekleştirilen bu doğal mermer sayesinde bölgede yüzlerce kişiye de iş olanağı sağlanmış durumdadır. Öyle ki vişneçürüğü mermeri aziz şehir Elâzığ'ın sembollerinden biri haline gelmiştir.

Dünyanın en özel mermerlerinden biri olan vişneçürüğü mermeri dağların altından zorlu bir çalışma sonunda blok halinde çıkarılmaktadır. Rezervinin tamamı Alacakaya'da bulunan vişneçürüğü mermeri kırsalda yapılan zemin etüdünün ardından belirlenen dağlarda çıkarılır. İlk önce rezerv alanının üst tarafı temizlenir, sonrasında bu alan iş makineleri ile kazılır. Böylece "patates" olarak adlandırılan şekillerde vişneçürüğü mermer ortaya çıkar. Çıkarılan vişneçürüğü mermeri çoğunlukla yarı mamul ürün olarak satışa sunulur.

Türkülerle Elazığ

BİR KARA KAŞ BİR KARA GÖZ

Bir kara kaş bir kara göz sende var
Bir tükenmez deli gönül bende var
Yedi yıldır derde derman ararım
Hiç demezsin ki derde derman bende var
Gülüme nenni nenni
Yarime nenni nenni vay

Çok uzanma kavak seni budarım
Yar elinden ağı gelse yudarım
İster isem seni bana vermezler
Başım alır diyar diyar gezerim vay
Gülüme nenni nenni
Yarime nenni nenni vay

HARPUT'TA

YABANCI OKULLAR

Osmanlı'nın son dönemlerine doğru, yani 19. yüzyılın başlarında Anadolu'nun farklı yerlerinde yabancı okullar varlıklarını göstermeye başlamıştı. Bu okullar açılırken genel anlamda gelişmişlik gösteren, farklı sosyolojik yapıya sahip olan şehirler tercih edilirdi. Osmanlı İmparatorluğu sınırlarında 1824 yılında İstanbul ve Beyrut'ta açılan yabancı okullardan sonra 1840 yılında Elâzığ'da, o dönemki ismiyle Mamaurat-ül Aziz vilayetinde ilk yabancı okul açılmıştı. Yine aynı yıllarda Harput'a bağlı olan Hüseynik, Hulvenk, Sürsürü, Kuyulu köylerinde de birer okul bulunduğu gibi Harput'un merkezinde altı tanesi iptidaî, bir tanesi de Rüştiye olmak üzere yedi tane okul bulunuyordu. Bunlar bölgede yaşayan Süryani ve Ermeni cemaatlerine aitti. Yabancıların, Amerikan Koleji (1859), Fransız Koleji (1869) ve Alman Mektebi (1895) olmak üzere bizzat kendileri tarafından kurulan üç büyük okulları bulunuyordu. Bu okullar I. Dünya Savaşı'nın sonuna kadar varlıklarını sürdürmüşlerdi.

Yabancı okullar Harput'ta kültürel, sosyolojik ve ekonomik anlamda izler bırakmış okullardır. O dönemdeki şartlar göz önünde tutulduğunda pedagoji okulunun bulunması, senfoni orkestrasının olması, bandoların yer alması, günlü-haftalık çıkan gazete ve matbaaların yayın yapmaları bu izlerden bazılarıydı. Ayrıca yürütülen misyonerlik faaliyetlerinin çalışmaları sonucunda okulların etkin olduğu dönemlerde Harput'tan Amerika'ya yoğun bir iş göçü de yaşanmıştır. Bin bir türlü umutla Amerika'ya yerleşen Harputlular yeni bir hayata yelken açmışlardı. Ekonomik anlamda

ilerleme sağlayıp kalanların yanı sıra döviz biriktirip memlekete geri dönenler de mevcuttu. Yaşanan göç kültür ve sanata da yansımıştı. Neden Geldim Amerika'ya adlı şarkı, Harput'ta Bir Amerikalı adlı tiyatro oyunu gibi sanatsal etkinlikler bu yaşanan göçün neticesinde kaleme alınmıştır. Harput ile bağlarını koparamayan Harputlular Amerika'da bulunan ses kayıt stüdyolarında Harput musikisine ait eserleri kayıt altına alıp taş plak haline getirmişlerdir. Bu kayıtlar Harput müziğinin ilk kayıtlarıdır.

20. yy başlarında yabancı okulların kapatılması, Amerika'ya göç, Harput'tan mezireye iniş, medreselerin kapatılması gibi sosyal etmenler Harput'un eski ihtişamını kaybettirmiş olup Mamurat-ül Aziz'in gelişmesine sebebiyet vermiştir. Günümüzde Harput açık hava müzesi konumunu sürdürmektedir.

Türkülerle Elazığ

BU YURLAR ESKİ YURLAR

Hele gurban
Bülbül kibarım güle mi geldin haylo nedem
Hele gurban
Laldın anam dile mi geldin anan öle
Hele zalım gördün gülde vefa yok
Zalım gördün gülde vefa yok

Hele zalım bile bile mi geldin diley eman
Di gel eman eman eman vallah
Getirim yavrumu görem eman
Ayrılmışım yardan halım yaman eman eman

Hele zalım bu yurtlar anam eski yurtlar
Anam çöl oğul ceylan otlar
Anam koyun benim yavrum yurduna
Oğul koy yesin anam beni kutlar

Diley eman eman halım yaman
Di gel eman eman dağlar duman
Ayrılmışım yardan halım yaman eman eman

KAYNAKÇA

Abdülhalim Durma. "Elazığ Evliaları".

Abül Farac Tarihi. Türk Tarih Kurumu Yayınları. Ankara

Ahmet Özden Özgen " Yukarı Fırat Efsaneleri", 2017. Ceres yayınları.

Aygün ÇAM, Tarihi Ve Kültürel Varlıklar Açısından Baskil, Platanus Yayınları, 2020. Bülent Bayoğlu, Beyzade Efendi torunlarından ile kişisel görüşmeler, 2021.

Celalettin UZUN 17. YÜZYILDA HARPUT ULU CAMİİ.. Fırat Üniversitesi Harput Araştırmaları Dergisi Cilt: I, Sayı:2, Elazığ, 2014

Doç. Dr. Abdülkadir KİYAK, Harput Evliaları, Manas yayınları.

Doç. Dr. Korkmaz ŞEN, Elazığ Keban Denizli Köyü Kervansarayı, BEU. SBE. Derg. Cilt: 4 Sayı: 1, Haziran 2015.

Doç. Dr. Korkmaz ŞEN. Selçuklulardan Osmanlıya Baskil Şeyh Hasan köyü mezarlığı. 2021 Ege yayınları.

Elazığ il kültür turizm müdürlüğü arşivi. <https://elazig.ktb.gov.tr/>

Elazığ İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü. <https://elazig.ktb.gov.tr/TR-58522/efsaneler.html>

İshak Sunguroğlu, "Harput Yollarında."

İshak TANOĞLU. "Harput Süryani Kadim Ortodoks Meryem Anan Kilisesi Düni ve Bugünü". Geçmişten geleceğe Harput sempozyumu.2013 İslam Ansiklopedisi.org

İsmail Fidan, Kişisel görüşmeler, Baskil Kale köyü. 2020

Kemalettin KÖROĞLU, URARTU KRALLIĞI DÖNEMİNDE ELAZIĞ (ALZİ) VE ÇEVRESİ, Arkeoloji Yayınları.

Mustafa GENÇ, 1954 Baskil / Akuşağı Köyü Doğumlu, Derleme Tarihi 22.08.2019

Mustafa ÖZTÜRK, "20. Yüzyılda Harput'ta Yaşamış Olan Mahalli Musikî Sanatçıların İcra Mukayeseleri", Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, 2008 NTV Tarih Dergisi, Temmuz 2009

Nurcan YÜCEL, Bir Şehir: Elazığ, Bir Sektör: Bağcılık, Bir Ürün: Öküzgözü Üzümü, Bir Marka: Elazığ Şarabı.

Fırat Üniversitesi Harput Araştırmaları Dergisi Cilt: II, Sayı:1, Elazığ, 2015

Prof. Dr. Taner ŞENGÜN, Saklıkapı ve Karaleylek kanyonu, Uluslararası Baskil Sempozyumu, 2020

Prof. Dr. Beşir AŞAN:" Fırat Kenarında bir Horasan ereni Şeyh Ahmet Dede". 1998. Uluslararası Türk dünyası kongresi

Prof. Dr. Kemalattin KÖROĞLU, Urartular Döneminde Alzi (Elazığ) Ve Çevresi, Arkeoloji Sanat Yayınları.

Prof. Dr. Orhan KILIÇ. Amerikan Misyonerlerin Harput'taki faaliyetleri. www.isamveri.org

Sebahattin ÇELİK. " HARPUT ARTUKLU EMİRİ BELEK GAZİ'NİN HAÇLI LİDERLERİNİ TUTSAK ETMESİ". Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi. Cilt: 31, Sayı: 1, Sayfa: 525-540, OCAK – 2021

Şemsettin TAŞBİLEK, Harput-muzigi-arastirmalarim/harput-muzigi-hakkında/276-harput-muzigi-nin-tarihi-gelismesi-ve-ozellikleri, www.semsetintasbilek.com. 12.16.2021

www.arkeofili.com

www.arsivbelge.com

www.yenicaggazetesi.com/ Harput'ta Amerikan okulları ve Ermeniler.

Yöre halkı ile yapılan kişisel görüşmeler. 2020/Arıcak, Üçocuk.

Yöre halkıyla yapılan kişisel görüşmeler, Keban, Denizli köyü, 2020.

FIRAT'IN ELAZIĞ EFSANELERİ

www.firatikesfet.com

GO Elazığ